

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

Otištěná verze je text opisu původního rukopisu; opis byl Brechtem korigován. Brecht hru už nepodrobil konečné revizi pro zveřejnění, protože se bezprostředně nepomýšlelo ani na knižní vydání, ani na inscenování hry. Na poslední stránce originálního rukopisu je Brechtovou rukou napsáno datum dokončení hry: 29. 4. 41, a jméno spolupracovnice: M. Steffinová.

E. H.

Osoby

Hlasatel
Flake
Caruther
Butcher
Mulberry
Clark
Sheet, majitel rejdařství
Starý Dogsborough
Mladý Dogsborough
Arturo Ui, vůdce gangsterů
Ernesto Roma, jeho pobočník
Ted Ragg, reportér „Staru“
Daisy z doků
Emanuelo Giri, gangster
Bowl, pokladník u Sheeta
Goodwill
Gaffles
O'Casey, člen městské rady pověřený vyšetřováním
Herec

} velkoobchodníci, vůdce Kárfóltrustu
} dva páni z městské správy

Květinář Giuseppe Givola, gangster

Hook, velkozelinář

Obžalovaný Fish

Obhájce

Soudce

Lékař

Žalobce

Mladý Inna, Romův důvěrník

Malý muž

Ignatius Dullfeet

Betty Dullfeetová, jeho žena

Tělesní strážci Artura Uie

Dogsboroughův sluha

Novináři

Gunmani

Želindři z Chicaga a Cicera

Žena

PROLOG

Před plátěnou oponu předstoupí hlasatel. Na oponě jsou mohutné nápisy: „Nové zprávy o dokové afěře“ — „Boj o testament starého Dogsborougha a Dogsboroughovo doznání“ — „Senzace ve velkém procesu se žháři skladů“ — „Jak byl gangster Ernesto Roma zavražděn svými přáteli“ — „Vydírání a zavraždění Ignatia Dullfeeta“ — „Jak gangsteři dobyli města Cícera“. Za oponou bubny a činely.

HLASATEL ·

Vážené publikum, chceme dnes před vás předstoupit
— tam vzadu, prosím, klid! —
s velikou historickou gangsterskou podívanou!
— Mladá paní, ustupte tam trošku stranou! —
Poprvé uslyšíte v této hře pravdu o tak zvané dokové afěře.
Dále vám na vědomost dáme Dogsboroughův testament, jeho doznání, jeho amen.
Vzestup Artura Uie za katastrofy na burzách.
Senzace v pověstném procesu se žháři skladů! Veliký krach!
Zavraždění Dullfeetovo! Justice v uvozkách! Gangsteři doma aneb: Jak odpraven byl Ernesto Roma!
Iluminovaný živý obraz v závěru: Gangsteři v dobytém městě Cícera!
Uvidíte zde v uměleckém zpodobení gangsterský svět a jeho hrdiny, nad něž není.
Uvidíte mrtvé a uvidíte živoucí, byvší, stále i nejsoucí,
ty od narození i ty, co jimi teprv se mají stát,
dobrý, starý, počestný Dogsborough na příklad!

Před oponu předstoupí starý Dogsborough.

Srdce má černé, bílý vlas.

Ukloň se, zlotřilý starče, ohni vaz!

Starý Dogsborough se ukloní a ustoupí do pozadí.

Ten, koho dále uvidíte — hle, svou tvář už strká k nám —

před oponu předstoupí Givola

je Givola, květinář.

Se svou hubou, naolejovanou synteticky, namísto koně vám kozla prodá vždycky.

Prý krátké nohy mívá lež!

Koukněte na něho! Jdeš!

Givola ustoupí kulhaje do pozadí.

Teď přijde klaun nad klauny, Emanuelo

Giri!

Ven s tebou, vylez ze své díry!

Před oponu předstoupí Giri a pozdraví zvednutím paže.

Jeden z největších hrdlořezů všech časů!

Pryč s tebou!

Giri rozhorleně odstoupí.

A nyní to vrcholné, co každého uvede do úžasu!

Gangster všech gangsterů! Pověstný a známý

Arturo Ui! Jímž nebesa — ó pánbůh s námi! —

nás potrestala za naše hříchy a viny,

za naši slabost, hloupost a za zločiny!

Před oponu předstoupí Ui a jde podél rampy.

Na Richarda Třetího vzpomene si skoro každý.

Od dob červené a bílé růže

svět nezřel takového muže,

tak velikého ničemu a tak krvavé vraždy!

Vzhledem k tomu, vážené publikum,

hodlají herci vynaložit všechn um,

ředitelství nechce šetřit výdaji, všichni přiloží ruce k dílu,

aby vše bylo předvedeno ve vysokém stylu.

Je to však všechno skutečnost, věrná a
ryzí,
neboť co tu dnes večer uvidíte, nebude
vám nijak cizí,
nic z toho není vykonstruováno či vy-
myšleno,
cenzurováno či pro vás upraveno.
Celý svět ví o tom, co nyní ukážem:
je to gangsterská hra, předobře známá
všem.

*Zatím co hudba zesílí a přidruží se k ní rachot
kulometu, hlasatel hbitě odstoupí.*

1.

City. Vystoupí pět velkoobchodníků, vůdců Karfióltrustu.

FLAKE · Proklaté časy! Jak by Chicago,
to staré dobré děvče, objevilo
v své kapse díru, pro mléko jdouc ráno,
a hledalo teď pracně ve strouze
své centíky.

CARUTHER · Ted Moon mě tuhle pozval
— a se mnou asi osmdesát jiných —
na holoubátka. Dostavit se k němu,
byli bychom tam našli leda ještě
licitátora. Od nadbytku k bídě
se přechází dnes rychleji, než stačíš
třeba jen zblednout. Zelinářské loďstvo
ještě jak kdysi přes patero jezer
se blíží k městu, ale zákazníci
už nejsou.

BUTCHER · Jako by se snesla noc
k nám v pravé poledne!

MULBERRY · I Clive a Robber
šli do dražby!

CLARK · I Wheeler už je bankrot —
ten import ovoce, tak staroslavný!
Garáže Dicka Havelocka — totěž!

CARUTHER · A kde je Sheet?

FLAKE · Ten nemohl dnes přijít,
od banky k bance lítá.

CLARK · Co — i Sheet?
Pomlka.

Zkrátka a dobře: obchod s karfiólem
je v tomto městě na dně.

BUTCHER · Hlavu vzhůru,
páni! Kdo ještě není mrtev, žije!

MULBERRY · Nebýt už mrtev neznamená žít.
BUTCHER ·

Načpak tak černě, páni? Každý ví,
že ve svém základě skrz naskrz zdravé
je naše odvětví! Vždyť je to žrádlo
pro milióny! Ať je krize: město
chce čerstvou zeleninu. Má ji mít!

CARUTHER · Co drobná zelinářství?

MULBERRY · Špatné je to.
Zákazník kupuje už jen půl hlávky,
a ještě na dluh!

CLARK · Karfiól nám shnije.

FLAKE · Jen pro tu kurióznost podotýkám:
v předsíni čeká chlapík jménem Ui...

CLARK · Snad ne ten gangster?

FLAKE · Osobně. On čichá
mršinu. Chtěl by s ní hned vejít ve styk.
Ernesto Roma, jeho pobočník,
myslí, že zelináře přesvědčit lze,
že velmi nezdravé je kupovat
karfiól jiný nežli náš. Prý obrat
lze zdvojnásobit, neboť zelinář
raděj si ještě koupí karfiól
než rakev.

Rozmrzelý smích.

CARUTHER · To je vskutku nestoudnost.

MULBERRY *směje se z plna hrdla* ·

Kulomety a bomby! Zbrusu nové
prodejní ideje! Hle, čerstvá krev
v obchodě s karfiólem! Proslechlo se,
že máme špatné spaní! Pan Arturo Ui
hned spěchá nabídnout nám svoje služby!
Tak teď už zbývá jenom ten či ještě
Armáda spásy. Kde se vaří líp?

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

CLARK · Uiova polévka je jistě vřelejší.
CARUTHER · Vyhodit!
MULBERRY · Ale zdvořile! Kdožví,
jak daleko to s námi dojde!

Smějí se.

FLAKE k Butcherovi · Co je
s tou městskou půjčkou? Jednal Dogsbo-
rough?

K ostatním.

Butcher a já jsme něco upekli,
co pomůže nám přestát mrtvou dobu
finanční tísně. Naše myšlenka
je jednoduchá: proč by město, jemuž
platíme přece daně, nemělo nás
vytáhnout z bryndy — půjčkou na vý-
stavbu

přístavních hrází? Zelenina by tak
laciněj dostala se do města.

A starý Dogsborough by nám to mohl
zařídít. Zakročil už Dogsborough?

BUTCHER · Zdráhá se prosazovat naši věc.

FLAKE · Zdráhá? Nic pro nás nechce udělat?

On, jenž byl zvolen za přístavní okres?

CARUTHER · Volební fond mu krmí rok
co rok!

MULBERRY ·

U Sheeta, k čertu, býval kantýnským!
Než se dal na politiku, tak jedl
chléb trustu! To je černý nevděk! Flaku!
Co jsem ti říkal? Slušnost vymřela!
Ne nedostatek peněz, ale slušnosti!
Loď klesá ke dnu, cpou se z ní a klejí,
přátelství mizí, otrok bouří se
a starý usměvavý kantýnský
nám ukazuje velká chladná záda.
Kam v časech krize mizíš, morálko?

CARUTHER ·

Že Dogsborough? To jsem si nemyslel!

FLAKE ·

Jak vymlouvá se?

BUTCHER · Že prý návrh——
smrdí.

FLAKE ·

Co na něm smrdí? Stavět hráze přece
nesmrdí. To je práce. Chléb a práce
pro spoustu lidí!

BUTCHER · On prý pochybuje,
že budem stavět hráze.

FLAKE · Hanebnost!

BUTCHER · Že nechcem stavět?

FLAKE · Ne, že pochybuje!

CLARK · Tak ať nám tedy půjčku probojuje
jiný muž.

MULBERRY ·

Jiní nejsou.

BUTCHER · Není tady
dnes druhý Dogsborough. Však buďte
klidni!

Ten muž je dobrý.

CLARK · Nač?

BUTCHER · Ten muž je
čestný!

Ba více: je to o něm známo!

FLAKE · Žvásty!

BUTCHER ·

Tot jasně! Myslí na svou pověst!

FLAKE · Jasně?

Potřebujeme městskou půjčku. Basta.
Pověst je jeho věc.

BUTCHER · Je tomu tak?

Myslím, že je to naše věc. Vždyť půjčku,
při níž se nikdo na nic neptá, může
zprostředkovat jen čestný člověk, na němž
chtít doklady je téměř neslušné.

A takový je Dogsborough. To sedí!

Staříčkový Dogsborough je naše půjčka.

Proč? Věří mu. Kdo v Boha dávno, dávno
nevěří, věří ještě v Dogsborougha.

Práskaný Jobber, který advokáta
bez advokáta nenavštíví, schoval by si
poslední mince k němu do zástěry,
kdyby ji viděl ležet na šenku.

Tot metrác poctivosti! Osmdesát
let prožil bez záchvěvu slabosti!

Takový muž má pro nás cenu zlata,
zvláště když chceme stavět hráze, a to
poněkud pomaloučku.

FLAKE · Dobrá, Butchere,
má cenu zlata. Je to hotové,
když za nějakou věc se postaví.
Za naši věc se ale nestaví!

CLARK ·

On ne! Leč: „Město není dojná kráva!“

MULBERRY ·

Anebo: „Každý městu, město sobě!“

CARUTHER ·

Odporné! Bez humoru!

MULBERRY ·

Názor mění
snad ještě vzácněji než košili.
Pro něho město není kámen, dřevo,
kde bydlí lidé s lidmi, kde se rvou
o bifteky a nájem, nýbrž cosi
až biblického. Vždycky se mi přičil.

CLARK · A v hloubi srdce nešel s námi nikdy.

Čím je mu karfiól! Čím transport zboží!
Ať třeba zelenina v celém městě
shnije. On nehne prstem! Naše peníze
volební fond mu plní devatenáct
let. Nebo dvacet snad? Ten celý čas
karfiól viděl jenom na talíři!

A nikdy nebyl ani v garáži!

BUTCHER · Tak jest.

CLARK ·

Tož k čertu s ním!

BUTCHER ·

Ne,

k čertu ne!

Jen k nám s ním!

FLAKE ·

Clark řek jasně, že ten
muž

nás chladně zavrhuje.

BUTCHER ·

Clark však řekl

i jasně, proč.

CLARK ·

O ničem nemá zdání!

BUTCHER ·

V tom je to! Poznání mu chybí! Dogsbo-
rough
neví, jak cítíme se ve své kůži.

Otázka tedy zní: jak dostat ho
do naší kůže? Co s ním udělat?

Musí být poučen a zpracován.

Poslyšte, měl bych takovýto plán!

*Objeví se nápis vyvolávající v paměť události
nedávné minulosti.*

■

2.

Před plodinou burzou. Flake a Sheet v rozhovoru.

SHEET · Od čerta k ďáblu lítal jsem. Pan čert
prý odejel. Pan ďábel byl zas v lázních.

Člověk už vidí jenom záda přátel!

Nežli se bratr setká s bratrem, koupí

si obnošené holínky, jen aby

ho nemoh pumpnout! Staří partneři

bojí se navzájem a před radnicí

se oslovují smyšlenými jmény!

A celé město zažívá si kapsy.

FLAKE ·

A co můj návrh, Sheete?

SHEET ·

Abych prodal?

To neudělám. Chcete za spropitné

jídlo a ještě za spropitné dík!

Raději smlčím, co si o vás myslím.

FLAKE · Víc nikde nedají.

SHEET ·

A moji přátelé

nedají víc než jiní, to já vím.

FLAKE · Peníze zdražily.

SHEET ·

A nejvíc pro toho,

kdo je má zapotřebí. Kdo to je,

ví nejlíp jeho přítel.

FLAKE ·

Rejdařství

už neudržíš.

SHEET ·

A ty víš, že mám

i ženu navíc, kterou možná pak

už také neudrším.

FLAKE ·

Prodáš-li...

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

SHEET · ...tak na rok odklad. Jenom bych rád věděl,

nač chcete moje rejdařství.

FLAKE · Že bychom ti třeba v trustu rádi pomohli, to nešlo by?

SHEET · Ne. To mi nenapadlo. Kam jsem dal hlavu? Že jsem nevzpomněl si, že byste chtěli pomáhat, a ne jen mě odřít!

FLAKE · Z bryndy, Sheetete, nepomohou ti hořkosti, ať míří kamkoli.

SHEET · Aspoň to nepomůže bryndě, Flaku! *Kolem se courají tři muži, gangster Arturo Ui, jeho pobočník Ernesto Roma a jeden tělesný strážce. Ui májeje Flaku upřeně na něho hledí, jako by očekával, že bude osloven, a Roma se po Flakovi na odchodu rozezleně otočí.*

SHEET · Kdo je to?

FLAKE · Gangster Arturo Ui — co kdybys nám to tak prodal?

SHEET · Zdálo se, že dychtí po rozmluvě.

FLAKE *s bojácným úsměvem* ·

To jistě. S nabídkami prodávat s browningem náš karfiol nás přímo pronásleduje. Teď chodí takových po městě už celá řada. Jak městem šlo by malomocenství, jež užírá mu prst, pak ruku, rámě. Odkud se bere, nikdo neví. Zdá se, že z přehluboké díry. Vypálit ty loupeže, to hrůzné zabíjení, vyhrůžky, vydírání, únosy!

SHEET *ostře na něho pohlížeje* ·

A rychle. Je to nákaza.

FLAKE · Co kdybys nám to tak prodal?

SHEET *ustupuje a prohlíží si ho* ·

Ano, souhlasí,

podobnost by tu byla. Myslím s těmi, co šli tu kolem, v neveliké síle, leč prostě zde, spíš tušení než zřejmí: tak na dně rybníků lze vidět větve, zelené, plné bahna — hadi možná, asi však větve, nebo přec jen ne? Tak podobáš se tomu Romovi, nic ve zlém. Teď, když oba jsem vás viděl,

jak bych si dříve byl už toho všiml, však nechápal — a nejen u tebe. Řekni mi ještě jedenkrát: „Co kdybys nám to tak prodal?“... I ten hlas... Ne, řekni

spíš: „Ruce vzhůru!“ To tím přece myslíš.

Zvedne ruce vzhůru.

Zvedám je. Rejdařství mi budiž vzato! Kopanec nebo dva mi dejte za to! Spíš dva, toť víc — a líp mě přemůžeš!

FLAKE · Zbláznil ses, člověče!

SHEET · Ó kéž, ó kéž!

3.

Zadní místnost v Dogsboroughově hostinci. Dogsborough a jeho syn vyplachují sklenice. Vystoupí Butcher a Flake.

DOGSBOROUGH ·

Neudělám to! Nadarmo sem jdete.

Váš návrh smrdí mi jak shnilá ryba.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Tatínek odmítá jej.

BUTCHER · Tečku za tím!

Řekls nám ne. Tak dobrá, tedy ne.

DOGSBOROUGH ·

Smrdí to. Takovéto hráze znám.

Ne, ne.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Tatínek říká ne.

BUTCHER · Tak tečka.

DOGSBOROUGH ·

Viděl jsem nerad, kudy jdete. Město, to není dojná kráva, kterou kdekdo si podojí. Byť je váš obchod, k sakru, docela zdravý.

BUTCHER · Co jsem říkal, Flaku?

Vidíte černě.

DOGSBOROUGH ·

Vidět černě, to je vždy zrádné. Vpadáte si sami do zad, chlupci. Co prodáváte? Karfiól. To je jak chléb a maso. Člověk k tomu chce zeleninu. Bifteq bez cibule, skopové bez fazolí — sbohem, hoste, už nepřijde! Je ovšem leckdo nyní poněkud v úzkých. Váhá, přemýšlí, nežli si třeba koupí nový oblek. Netřeba se však obávat, že město — zdravé jak vždy — by nesehnalo centík na zeleninu. Hlavu vzhůru, hoši!

FLAKE ·

Tvůj hlas je blahodárný, Dogsborough. Dává nám odvahu.

BUTCHER · Je téměř divné, že jsi tak optimistický a pevný, co se tkne karfiólu. S pravdou ven: nepřicházíme k tobě bez úmyslu. Ne, starý, to je odbyté, s tím nic, neboj se. Něco příjemnějšího.

Doufáme aspoň. — Dogsborough! Náš trust

zjistil, že právě nyní, letos v červnu, dvacet let uplynulo ode dne, kdy — po předlouhá léta znám nám jako kantýnský v jedné z našich firem — odešel jsi od nás věnovat se zájmu města. Bez tebe město nebylo by tím, čím je. A Karfióltrust rovněž ne. Mám radost, že jej zdravým shledáváš,

v svém jádře zdravým. Neboť právě včera jsme usnuli se k tomu výročí — co důkaz, jak si vřele vážíme tě a že se stále ještě v hloubi srdce cítíme být ti nějak zavázáni —, že nabídnem ti ze Sheetova rejdařství většínu akcií — za dvacet tisíc, což není ani půlka jejich ceny.
Položit na stůl balík akcií.

DOGSBOROUGH ·

Co tohle?

BUTCHER · Řeknu ti to otevřeně: náš Karfióltrust nemá nijak zvlášť citlivé dušinky v svých řadách, ale když jsme tam na tu naši hloupou žádost

o půjčku slyšeli tvou odpověď, poctivou, čestnou, bezohledně přímou, zkrátka a dobře celý Dogsborough, někteří z nás, já neříkám to rád, až slzeli. „Vidíte,“ pravil jeden — neboj se Flaku, kdo, to nepovím — „na pěkné scestí jsme se dostali!“ Nastala krátká přestávka a pak přišel ten návrh zcela přirozeně.

DOGSBOROUGH ·

Co za tím vězí, Flaku, Butchere?

BUTCHER ·

Co vězelo by za tím? Je to návrh!

FLAKE · A velmi radostně se vyřizuje. Jak symbol počestného občana a legendární mocný muž zde stojíš a nevyplachuješ jen sklenice, ne, naše duše též! A přitom nejsi bohatší nežli jsou tví běžní hosté. To dojíámá.

DOGSBOROUGH ·

Já nevím, co bych řekl.

BUTCHER ·

Mlč. Balík schovej! Počestnému muži to přijde vhod! Vždyť cestou poctivosti tak často vagón zlata nepřijíždí!

A zde tvůj syn: prý dobré jméno platí
víc nežli pěkné konto v bance. Nu,
on kontem nezhrdne snad. Vezmi si to!
Za tohle nám snad nebudeš mýt hlavu!

DOGSBOROUGH ·

Sheetovo rejdářství!

FLAKE · Je odtud vidět.

DOGSBOROUGH *u okna* ·

Tam dvacet let se dívám.

FLAKE · Na to myslili jsme.

DOGSBOROUGH ·

Co Sheet, co ten?

FLAKE · Chce pracovat teď v pivě.

BUTCHER ·

Tak platí?

DOGSBOROUGH ·

Je to všechno hezké, krásné,
to vaše povídání, ale lodě
se jen tak nerozdávají.

FLAKE · To jistě.

Těch dvacet tisíc se nám třeba hodí,
když to s tou půjčkou nyní ztroskotalo.

BUTCHER · Neradí bychom svoje akcie
veřejně právě nyní nabízeli...

DOGSBOROUGH ·

To už zní líp. To není špatný obchod.
Jen jestli nepojí se k tomu ještě
nějaké zvláštní podmínky...

FLAKE · Ne, žádné.

DOGSBOROUGH ·

A dvacet tisíc, říkáš?

FLAKE · Příliš moc?

DOGSBOROUGH ·

Ne, ne. To totéž rejdářství by bylo,
kde bývával jsem malým kantýnským.
Čertovo kopýtko v tom není žádné...?
A půjčku pustili jste z hlavy?

FLAKE · Zcela.

DOGSBOROUGH ·

Skoro bych si to rozmyslil. Co, chlapče,
to pro tebe by bylo! Už jsem myslil,
že jste se našňupli! A teďka tohle!

Tak vidíš, chlapče: poctivost se někdy
i vyplatí. Ba, máte pravdu. Chlapec
— až nebudu — víc nežli dobré jméno
nezdědí. Tak. A tolik zla jsem viděl,
jež způsobila bída!

BUTCHER · Kámen ze srdce
nám spadne, přijmeš-li. Pak mezi námi
nižádná pachut nezbude, víš, po tom
tak hloupém návrhu! A mohli bychom
v budoucnu slyšet, co nám radíš ty,
jak počestně a čistě překonat
ten mrtvý čas, jenž brzdí nám teď ob-
chod.

I tvůj by to byl obchod, také ty
bys byl pak činný v karfiólu. Dojednáno?
Dogsborough uchopí jeho ruku.

DOGSBOROUGH ·

Tož tedy ano.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Otec říká ano.

Objeví se nápis.

■

4.

*Sázková kancelář na 122. ulici. Arturo Ui a jeho po-
bočník Ernesto Roma, provázení tělesnými strážci, na-
sloouchají rozhlasovým dostihovým zprávám. Vedle
Romy Daisy z doků.*

ROMA · Měl by ses, Arturo, už zbavit té své
zahnědlé trudnomyslnosti, toho
tak nečinného snilkovství, vždyť město
už o tom mluví.

UI *hořce* · Kdože mluví? Nikdo.

Město je bez paměti. Krátký život
je dán tam slávě. Měsíc bez kraválu —
a dvacet přestřelek je vymazáno!
I mezi svými!

ROMA · Hoši začínají
být drzí, co se nedostává peněz.

A co je horší: nečinnost je kazí.
Muž, který do karet jen střílí, chátrá.
Nerad už chodím do hlavního stanu.
Je mi jich líto. Chci říct „Zítřka rozjedem
to!“

vidím však jejich pohledy a mlčím.
Tvůj plán s tou zeleninou přece tolik
sliboval. Proč s tím nezačít?

UI · Teď ne.

Ne zdola. To by bylo předčasné.

ROMA ·

„Předčasné“! Čtyři měsíce už tady
sedíš, co poslali tě z trustu domů.
Jen dumáš. Plány! Plány! Pokusy —
tak kusé! Návštěva v tom trustu zlomila
ti páteř. A ten malý incident
u Harpera v bance s těmi policajty
ti leží v žaludku.

UI · Vždyť stříleli!

ROMA · Do vzduchu! Nezákonně.

UI · O vlásek,

jen o dva svědky míň, a seděl bych
teď v chládku. A ten soudce! Ani špetku
uznání.

ROMA · Kvůli zelinářským krámům
tě strážník nestřelí. Jen kvůli bankám.

Arturo, koukej, začnem s jedenáctou
ulicí. Okna na sta střepin, potom
petrolej na karfiól, zařízení
rozsekát do kamen! A probijem se
až dolů k sedmé ulici. A za pár
dní bude Manuelo Giri vcházet
s růžičkou v klopě do krámů a slíbí
ochranu. Deset procent z obratu.

UI · Ne. Já sám potřebuji ochranu.

Před policií, před soudci mě chraňte
a potom budu chránit já. Lze začít
jen nahoře.

Chmurně:

Jsem zcela bezprávný,
nemám-li soudce v kapse, totiž jestli
on nemá v kapse něco ode mne.

Jinak mě při nejmenším vloupání
zastřelí klidně každý policajt.

ROMA · Tož zbývá Givola. Ten na sto honů
vždy cítí svinstvo. Karfióltrust, říká,
má „povědomý pach“. Ten nemýlí se.

Když tehda Dogsborough prý doporučil
poskytnout trustu půjčku, byly to
snad zčásti klepy. Od té doby leccos
se šušká o čemsi, co nestaví se
a co by vlastně už se stavět mělo.

Na druhé straně Dogsborough byl pro to
a proč by tento starý, vzorný záček
měl prosazovat to, co zasmrádá?

Však tam jde Ragg, reportér ze „Staru“,
ten ví

o těchhle věcech vše. Hej! Těbůh,
Tede.

RAGG *poněkud opile* ·

Hejhola! Těbůh, Romo! Těbůh, Uii!

Jak vypadá to v Capui?

UI · Co míní?

RAGG · Jen tak. To byla malá ves, kde velká
armáda přišla vniveč. Nečinností,
luxusem, špatným výcvikem.

UI · Jdi k sakru!

ROMA *k Raggovi* ·

Jen klid! A řekni: jak to bylo s půjčkou
pro Karfióltrust, Tede!

RAGG · Copak, copak?

Jste obchod s karfiólem? Už to mám. Vy
chcete
od města taky půjčku. Směr: pan Dogs-
borough!

Starý to prosadí. *Napodobuje starce*. „Má
odvětví

v jádře tak zdravé, nyní ohrožené,
snad zhynout?“ V městské radě nezůstane
pak ani oko suché. Každý soucítí
hned s karfiólem, s kusem sebe sama.
Arturo, s browningem se nesoucítí!

Ostatní hosté se smějí.

ROMA · Nedráždí ho dnes, není v náladě.

RAGG · To lze si představit. Prý Givola už Al Capona žádal o práci.
 DAISY Z DOKŮ *velmi opile* · Ty lžeš! Giusappa vypust ze hry!
 RAGG · Daisy z doků!
 Napořád nevěstinka kulhavého Givoly?
Představuje ji:
 Čtvrtá vedlejší nevěsta třetího vedlejšího pobočníka
 jedné — *ukáže na Uie* — rychle zapadající hvězdy druhé velikosti!
 Ó rmutný úděl!
 DAISY Z DOKŮ ·
 Zacpěte mu hubu!
 RAGG · Potomstvo na gangstera zapomene!
 Vždy k novým hrdinům se obrací vrtkavý dav. Včerejší hrdina zapadne. Jeho zatykač jen žlutne v prašnotě archivů. „Nerozdával jsem zlé rány?“ — „Kdy?“ — „No, kdysi!“ — „Ach, z těch ran jsou dávno jizvy! Nejkrásnější jizvy se rozutečou s jejich nositeli!“ — „Tak ve světě, kde se tak rychle tratí vše dobré, nezůstane ani po zlých skutcích maličké svědectví?“ — „Ne!“ — „Shnilý svět!“
 UI *zařve* · Zacpat mu hubu!
 RAGG *bledne* · Žádné hrubosti se žurnalisty, Uii!
Hosté vyplašeně povstali.
 ROMA *tlačí Ragga ven* · Jdi už domů, řekls mu dost. Jdi, rychle.
 RAGG *odcházíje pozpátku, nyní pln strachu* ·
 Na shledanou!
Místnost se rychle vyprazdňuje.
 ROMA *k Uiovi* ·
 Arturo, jsi moc nervózní.
 UI · Ti chlapi jak s hovnem se mnou jednají.
 ROMA · To kvůli tomu, že mlčíš.

UI *chmurně* · Proč už nejde Giri s tím prokuristou od Karfióltru? ROMA · Měl být s ním tady ve tři hodiny. UI · A co má Givola s Al Caponem? ROMA · Nic vážného. Al Capone jen byl u něho v květinářství pro věnce. UI · Pro koho věnce? ROMA · Nevím. Pro nás ne. UI · Nejsem si jist. ROMA · Dnes vidíš všechno černě. UI · Nikdo se o nás nestará. UI · Však právě. Před hovnem mají větší respekt. Givola při prvním neúspěchu upláchne. Při prvním úspěchu s ním zúčtuji, přísambůh!
 ROMA · Giri!
Vstoupí Emanuelo Giri se zchátralým individuem jménem Bowl.
 GIRI · To je on!
 ROMA *k Bowlovi* ·
 Tak ty jsi Sheetův prokurista?
 BOWL · Byl jsem jím.
 Do minulého týdne, šéfe. Nežli ten pes...
 GIRI · Vše, co čpí karfiólem, nenávidí.
 BOWL · Ten Dogsborough...
 UI *rychle* · Co je s ním? Co s ním je?
 ROMA ·
 Co měl jsi společného s Dogsboroughem?
 GIRI · Však proto ho sem táhnu!
 BOWL · Dogsborough mě vyhodil.
 ROMA · Z Sheetova rejsdařství?
 BOWL · Ne, ze svého. Už od začátku září je jeho.
 ROMA · Co?
 GIRI · Sheetovo rejsdařství — toť Dogsborough. Bowl seděl u toho, když Butcher z truisty dával starému nadpoloviční podíl akcií.

UI · No a?
 BOWL · A je to hanba...
 GIRI · Šéfe, nechápeš?
 BOWL · ...že tučnou půjčku pro Karfióltrustu navrhl Dogsborough...
 GIRI · ...a potají sám v trustu seděl!
 UI *jemuž začíná svítat* · To je korupce!
 Ten Dogsborough má máslo na hlavě!
 BOWL · Karfióltrustu bylo půjčeno, šlo to však přes rejdařství. Přese mne. A já jsem podepsal za Dogsborougha, ne za Sheeta, jak navenek se zdálo.
 GIRI · No, to je šlágr! Starý Dogsborough! Ta rzivá firma! Bodrý, poctivý mačkatel rukou, odpovědnost sama! Nepromokavý, nepodplatný stařec.
 BOWL · Však já mu ukážu mě vyházovat pro úplatky, když sám... ten pes!
 ROMA · Jen klid! Jsou kromě tebe ještě jiní, jimž se vzpění krev, když tohle uslyší. Co myslíš, Uii?
 UI *k Bowlovi* · Odpřísáhne?
 GIRI · Jistě.
 UI *překotně vstáváje* · Dohlídnout na něho! Jdem, Romo!
 Kšefty
 teď cítím já!
Rychle odchází, následován Ernestem Romou a tělesnými strážci.
 GIRI *plácne Bowlu po zádech* · Uvedls, Bowle, možná kolečko do pohybu, které nám...
 BOWL · A prachy...
 GIRI · Bez obav! Já šéfa znám.
Objeví se nápis.

5.

Dogsboroughovo venkovské sídlo. Dogsborough a jeho syn.

DOGSBOROUGH ·

Ten zámeček jsem nikdy neměl přijmout. Že jsem si napůl nechal darovat ty akcie, to nelze napadat.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Ne, absolutně ne.

DOGSBOROUGH · Že za půjčkou jsem stál, když na své vlastní kůži zjistil

jsem mohl rozklad kdysi kvetoucího odvětví obchodu, to nebyl podvod. Špatné jen bylo to, že v naději

na zisky z rejdařství jsem přijal tenhle ten zámeček už tehdy, když jsem navrhoval půjčku, jednáje tak potají ve své vlastní věci.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Ano,

tatínku.

DOGSBOROUGH ·

Toto byla chyba nebo se za ni může považovat. Chlapče, ten zámeček jsem neměl přijmout.

MLADÝ DOGSBOROUGH · Ne.

DOGSBOROUGH ·

Padli jsme do léčky, můj synu.

MLADÝ DOGSBOROUGH · Ano,

otče.

DOGSBOROUGH ·

Ten balík akcií, to bylo jak slaní krabi, které šenkýř zdarma předkládá, aby hosté ukojili laciný hlad a dostali tak žízeň.

Pomlka.

Ten dotaz v radě o výstavbě hrází se nelíbí mi. Půjčku spotřebovali — bral Clark, bral Butcher, Flake a Ca-ruther,

a bohužel jsem bral i já, a dosud ani gram cementu! A je jen štěstí, že na Sheetovo přání o té věci jsem nešířil se, takže nikdo neví, že mám co dělat s tímto rejdářstvím.

SLUHA *vstoupí* ·

Volá pan Butcher od Karfióltruistu.

DOGSBOROUGH · Jdi, chlapče, ty!

Mladý Dogsborough odejde se sluhou. Z dálky slyšet zvony.

DOGSBOROUGH ·

Co Butcher moh by chtít?

Dívá se z okna.

To u zámečku tyhle topoly mě lákaly. A pohled na jezero, jak stříbro, než se z něho razí mince.

A že tu není nakyslý pach piva.

I jedle oku lahodí, zvlášť vrcholky.

Šedozelené. Prašné. Kmeny barvy

telecí kůže, jíž se užívalo

při narážení sudů. Rozhodly to

však topoly. Ba, topoly. Hm. Dnes

je neděle. A zvony zněly by

pokojně, nebýt lidské zlovůle.

Co chce ten Butcher tady v neděli?

Ten zámeček jsem neměl...

MLADÝ DOGSBOROUGH *vraceje se* ·

Butcher říká,

že v radě se dnes v noci žádalo

prošetřit, jak je tomu se stavbou

těch nových hrází! Je ti něco, otče?

DOGSBOROUGH ·

Mé kapky!

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Zde!

DOGSBOROUGH ·

A co chce Butcher dělat?

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Přijít sem.

DOGSBOROUGH ·

Sem? Ne, nemohu ho přijmout.

Není mi dobře. Moje srdce.

Povstane. Pateticky:

Nemám

s tím pranic společného. Přímo cestou

šedesát let jsem šel, to celé město ví.

Nemám nic společného s těmi lstmi.

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Ano. Je ti už lépe?

SLUHA *vstoupí* · V hale čeká

jistý pan Ui.

DOGSBOROUGH ·

Ten gangster!

SLUHA ·

Jeho snímek

byl v novinách. Prý jde od pana Clarka

z Karfióltruistu.

DOGSBOROUGH ·

Hned ho vyhoď ven!

Kdože ho posílá? Pan Clark? Och,

k čertu!

Gangstery posílá mi na krk? Musím

teď...

Vstoupí Arturo Ui a Ernesto Roma.

UI · Pane Dogsborough.

DOGSBOROUGH · Hned ven!

ROMA ·

Nono!

Ne zbrkle! Dnes je neděle, či ne?

DOGSBOROUGH ·

Říkám vám: ven!

MLADÝ DOGSBOROUGH ·

Můj otec říká: ven!

ROMA · Zhola nic nového, i když to řekne

zas.

UI *nepohnutě* ·

Pane Dogsborough.

DOGSBOROUGH · Sem, sluhové!

Pro policii!

ROMA · Raděj postůj, synku!

Na chodbě může být pár mládenců

a špatně by ti rozuměli.

DOGSBOROUGH · Násilí?

ROMA · Ne, příteli! Jen trošku důrazu.

Ticho.

UI · Víím, pane Dogsborough, že neznáte mě.
Nebo jen z doslechu, což je už horší.
Před vámi stojí zneuznaný muž.
Očerněn závistí je jeho obraz.
Cíl jeho snah je zkeslen podlostí.
Když před čtrnácti lety jako prostý
syn předměstí a nezaměstnaný
jsem započal svou zdejší kariéru
— a nebylo to bez úspěchů —, měl jsem
jen sedm hodných hochů, bez prostředků,
leč odhodlaných vyříznout kus masa
z každické krávy, kterou Pánbůh stvořil.
Nu, nyní je jich třicet, a jsou v růstu.
Co Ui chce ode mne? se asi ptáte.
Já nechci mnoho. Jenom jedno: nechci
být zneuznaný! Vykřičen být nechci
jak dobrodruh a šejdlíř a tak dál.
Pokašlávám.

Alespoň ne u policie, které
jsem si vždy vážil. Proto tu teď stojím
a prosím vás — a prosím nerad — za mne
přiložit slovíčko, když bude třeba.
U policie.

DOGSBOROUGH *jako by nevěřil sluchu* ·
Snad ne zaručit se?

UI · Bude-li třeba. Záleží to na tom,
zda v dobrém vyjdem se zelináři.

DOGSBOROUGH ·

Co máte společného s tímto odvětvím?

UI · K tomu se dostanu. Jsem odhodlán
je chránit. Proti různým přehmatům.
Násilím třeba.

DOGSBOROUGH ·

Zelinářský obchod
odnikud není ohrožován, myslím.

UI · Až dosud. Vidím ale dál a ptám se:
Jak dlouho v takovémto městě, kde
je policie líná, korupční,
zelinář bude prodávat své zboží
v klidu a pokoji? Či nezničí
hanebná ruka zítra ráno už
mu krám a neuloupí pokladnu?

Nechtěl by za maličkou odměnu
už dnes se těšit silné ochraně?

DOGSBOROUGH ·

Myslím, že spíše ne.

UI · Což svědčilo by
o tom, že neví, co je pro něj dobré.
Tot možné. Zelinář je pilný, ale
i tupý; čestný, ale bez perspektiv.
Vedení potřebuje. Vůči trustu
bohužel nezná odpovědnost, ač
mu vděčí za vše. Pane Dogsborough,
i zde mám poslání. I trust dnes musí
být chráněn. Líní poplatníci ven!
Plat — nebo zavři krám! Ať slaboch třeba
ztroskotá. To je zákon přírody!
Karfióltrust mě zkrátka potřebuje.

DOGSBOROUGH ·

Co já s tím? Se svým zajímavým plánem
jste na nepravé adrese, můj pane.

UI · K tomu se vrátím. Vám je třeba hlavně
mít v trustu pěsti! Třicet odhodlaných
mláďenců pod mým hlavním velením!

DOGSBOROUGH · Nevím, zda trust chce
místo psacích strojů

mít kulometry, já však v trustu nejsem.

UI · O tom si ještě promluvíme. Řeknete:
Když třicet silně ozbrojených mužů
je v trustu jako doma, kdo nám ručí
za naši bezpečnost? Nu, odpověď
je prostá: moc má vždycky ten, kdo platí.
Kdo dává sáčky s výplatou? No vy!
Jak moh bych ve srovnání s vámi obstát?
I kdybych chtěl a nevážil si vás,
tak jak si vážím — moje slovo na to! —
co jsem? A kolik je mých přívrženců?
Víte, že někteří už odpadli?
Dnes je jich ještě dvacet, jestli vůbec!
Nezachráníte-li mě, budu v koncích.
Jste, jako člověk, povinován chránit
mě před nepřáteli a — je to fakt —
i před přívrženci! Je ve hře dílo
čtrnácti let! Co člověka vás volám!

DOGSBOROUGH ·

Víte, co jako člověk udělám?
Zavolám policii.

UI · Policii?

DOGSBOROUGH ·

Tak, policii.

UI · Zdráháte se podat

mně ruku jako člověk? *Řve.* Tak chci
to od vás jako od zločince! Jímž jste!
A odhalím vás! Důkazů mám dost!
Jste namočen — a notně — do skandálu
se stavbou hrází! Vy jste Sheetovo
rejdařství! Varuji vás. Nežeňte mě
až k nejzazšímu! Bude provedeno
šetření!

DOGSBOROUGH *velmi bledý* ·

Nikdy neuskuteční se!

Prátele...

UI · Žádní nejsou. Byli včera.

Dnes přátele už nemáte a zítra
už budete mít jenom nepřátele.
Jen já, jen já vás mohu zachránit.

DOGSBOROUGH ·

Šetření nebude. To neudělá
mi nikdo. Vlas mám bílý...

UI · Kromě vlasů

bílého zhola nic. Člověče! Dogsborough!
Pokouší se ho uchopit za ruku.
Rozvahu! Rozum! Zachránit se nechte
ode mne! Stačí slovíčko, a skolím
každého, kdo by vám chtěl zkřivit vlásek!
Dogsborough, prosím, pomozte mně nyní!
Jen jednou! Jedenkrát! Já nemohu
předstoupit před své hochy, když se
s vámi
dnes nedohodnu!
Pláče.

DOGSBOROUGH · Nikdy! Raději

zahynu, ale s vámi nespustím se!

UI · Jsem na dně. Vím to. Je mi čtyřicet

a pořád ještě nejsem zhola nic.

Pomozte, prosím!

DOGSBOROUGH · Nikdy!

UI · Varuji vás,

vy! Rozdrtím vás!

DOGSBOROUGH · Dokud živ jsem, nikdy
nepochodíte u mne se svým plánem
proniknout do řad zelinářstva! Nikdy!

UI *důstojně* ·

Mně, pane Dogsborough, je čtyřicet.
Vám osmdesát, Bůh mi tedy dá,
že přežiji vás! Cíle dojdu!

DOGSBOROUGH · Nikdy!

UI · Jdem, Romo.

*Obřadně se ukloní a opustí s Ernestem Romou
místnost.*

DOGSBOROUGH ·

Jaká držka! Čerstvý vzduch!

Och, jaká držka! Ne, ten zámeček
jsem neměl přijmout! Ale neodvází
se provést šetření. Ne. Jinak bylo
by se vším veta! Ne, to neprovedou.

SLUHA *vstoupí* ·

Goodwill a Gaffles, páni z městské správy!
Vstoupí Goodwill a Gaffles.

GOODWILL ·

Dogsborough, nazdar!

DOGSBOROUGH · Nazdar, pánové!

S čím jdete?

GOODWILL · S ničím dobrým, obávám se.

Nebyl to Arturo Ui, co v hale prošel
kolem nás?

DOGSBOROUGH *pracně se usmívá* ·

Osobně. To není právě
k ozdobě venkovského sídla.

GOODWILL · Není.

Ba, není. Nuže, žádný dobrý vítr
nás k tobě nenese. Jde o tu půjčku,
co Karfióltrust dostal na hráze.

DOGSBOROUGH *ztuhle* ·

Co s půjčkou?

GAFFLES · Na radnici včera řekli
někteří — teď se, prosím, nerozvztekli —
že jaksi smrdí.

DOGSBOROUGH ·

GOODWILL · Smrdí.
Jen buď klidný!
Většina přijala to s nelibostí.

GAFFLES · Prý smrdí
Dogsboroughovy smlouvy! volalo se.

A co je s biblí? Ta teď najednou
nesmrdí? Málem se to změnilo
pak v počtu tobě, Dogsborough! Když
tvoji

přátelé žádali hned šetření,
mnohý se, vida naši důvěru,
zas otočil a chtěl vše odvolat.
Většina ale, chtějíc tvoje jméno
s pohnutím vidět zcela očištěno
od všeho podezření, volala:
Dogsborough není jméno, není člověk,
tot instituce! Tak se prosadilo
vyšetřování.

DOGSBOROUGH ·

GOODWILL · Vyšetřování.
O'Casey za město je povede.
Karfióltrust jen říká, že ta půjčka
šla rovnou na Sheetovo rejdářství
a to že mělo přímo uzavírat
smlouvy se stavebními firmami.

DOGSBOROUGH ·

GOODWILL · Sheetovo rejdářství.
Snad nejlíp bude,
když nestranného muže, který má
tvou důvěru i dobrou pověst, pověříš,
aby v ty zmatky vnesl světlo.

DOGSBOROUGH ·

GAFFLES · Jistě.
Tak vyřízeno. A teď ukaž nám
ten vychvalovaný svůj zámeček,
at máme o čem vyprávět!

DOGSBOROUGH · Tak, ano.

GOODWILL ·

GAFFLES se smíchem · Zvony a mír! Pokojně stoupá dým!

A žádné hráze!

DOGSBOROUGH ·

Toho muže pověřím!

Pomalou vycházejí.
Objeví se nápis.

6.

*Radnice. Butcher. Flake, Clark, Mulberry, Caruther.
Naproti nim vedle smrtelně bledého Dogsborougha
O'Casey, Gaffles a Goodwill. Zástupci tisku.*

BUTCHER tiše ·

Jak to, že nejde?

MULBERRY · Přijde se Sheetem.

Možná, že neshodli se. Celou noc
patrně jednali. Sheet musí říci,
že rejdářství je ještě jeho.

CARUTHER ·

Pro Sheetu
to není žádný med, když dosvědčit má,
že jen on sám je ničema a lotr.

FLAKE · Neudělá to.

CLARK · Musí.

FLAKE · Nač by šel

na pět let sedět?

CLARK ·

Je to spousta peněz
a jeho žena chce mít luxus. Pořád
je do ní celý blázen. Udělá to.

A sedět nebude. To šikovně
zařídí nějak starý Dogsborough.

*Je slyšet křik kamelotů a jeden z reportérů
přinese dovnitř noviny.*

GAFFLES · V hotelu našli Sheetu. Mrtvého.

V kapsičce vesty lístek do Friska.

BUTCHER · Sheet mrtev?

O'CASEY čte · Zavražděn.

MULBERRY · Ó!

FLAKE tiše ·

Tak to neudělal.

GAFFLES ·

Není ti špatně, Dogsborough?

DOGSBOROUGH namáhavě · To přejde.

O'CASEY · Sheetova smrt...
 CLARK · Ta nečekaná smrt
 chudáka Sheeta celé šetření nám nabourává...
 O'CASEY · I nečekané se ovšem často čeká. To je život. Bezbranně stojím nyní před vámi a doufám jen, že s mými otázkami mě neodkážete vždy na Sheeta, jenž dnešní noci stal se mlčenlivým.
 MULBERRY · Vždyť vaši půjčku konec konců rejdařství poskytli jste, či snad ne?
 O'CASEY · Ano, tak jest, však: kdo je rejdařství?
 FLAKE *tiše* · Divně se ptá. Má něco za lubem!
 CLARK *rovněž tiše* · Co jen?
 O'CASEY · Chybí ti něco, Dogsborough? Vzduch?
K ostatním.
 Myslím jen, že mohlo by se říci, že Sheet teď kromě lopat hlíny musí na sebe vzít i všelijaké svinstvo. Já tuším...
 CLARK · Lépe bude snad, O'Caseyi, kdybyste tušil méně. V tomto městě na pomlouvání platí zákony.
 MULBERRY · Nač tyhle temné řeči? Pokud vím, Dogsborough určil muže, který vše to objasní. Čekejme na něho!
 O'CASEY · Ten muž však nejde. Jestli přijde, doufám, že nesvede vše na Sheeta.
 FLAKE · My doufáme, že řekne pravdu.
 O'CASEY · Je to čestný muž? To nebylo by zlé. Sheet zemřel v noci. To mohlo všechno být už vyjasněno. Nu, doufám, *k Dogsboroughovi*: že tvůj muž je spolehlivý.

CLARK *ostře* · Je, jaký je. A tady přichází. *Objeví se Arturo Ui a Ernesto Roma, provázení tělesnými strážci.*
 UI · Hej, Clarku, nazdar! Nazdar, Dogsborough!
 CLARK · Nazdarek, Uii!
 UI · Nuže, jaká přání?
 O'CASEY *k Dogsboroughovi* · To je tvůj muž?
 CLARK · Snad není dobrý dost?
 GOODWILL · Dogsborough, znamená to...?
 O'CASEY *protože novináři zneklidněli.* Klid tam!
 JEDEN REPORTÉR · Ui!
Smích. O'Casey zjedná klid. Pak si měří tělesné strážce.
 O'CASEY · Co jste zač?
 UI · Přátelé.
 O'CASEY *k Romovi* · A kdo jste vy?
 UI · Můj prokurista Ernesto Roma. !
 GAFFLES · Stát.
 Myslíš to vážně, Dogsborough?
Dogsborough mlčí.
 O'CASEY · Pane Uii, z tak výmluvného mlčení lze soudit, že jste to vy, jenž jeho důvěru má a naši ždá si. Nuže, kde jsou smlouvy?
 UI · Co? Jaké smlouvy?
 CLARK *protože O'Casey hledí na Goodwilla* · Ty, jež rejdařství musilo uzavřít se stavebními firmami o výstavbě nových hrází.
 UI · Nic nevím o smlouvách.
 O'CASEY · Nic?
 CLARK · Myslíte, že žádné nejsou?
 O'CASEY *rychle* · Se Sheetem jste mluvil?
 UI *vrtí hlavou* · Ne.
 CLARK · Ach, vy nemluvil jste s ním?
 UI *horkokrevně* · Lže každý, kdo tvrdí, že jsem mluvil se Sheetem.

O'CASEY ·

Myslíl jsem, pane, že jste tu věc zkoumal,
že Dogsborough vás pověřil?

UI ·

Tak. Zkoumal.

O'CASEY · Zkoumání bylo plodné?

UI ·

Jistěže.

Nebylo snadné zjistit tady pravdu.
A není radostná. Když zde pan Dogsborough

mě vyzval, abych v zájmu města zjistil,
kam poděly se městské peníze,
jež pocházejí od nás, poplatníků,
a které svěřily se rejdařství,
musil jsem s hrůzou konstatovat: byly
zpronevěřeny. Tot bod číslo jedna.
Bod dvě zní: Kdo je zpronevěřil? Nuže,
i to jsem vypátral, a viníkem
je bohužel...

O'CASEY · Nu, kdo? Tak mluvte!

UI ·

Sheet.

O'CASEY · Ó, Sheet! Ten němý Sheet,
s nímž nemluvil jste?

UI · Co hledíte tak? Viníkem je Sheet.

CLARK · Což nevíte to? Sheet je přece
mrtev!

UI · Tak, mrtev? Byl jsem v noci v Ciceru.
Proto nic nevím. Ernesto byl se mnou.
Pomlka.

ROMA · Podivná věc. Je to snad náhoda,
že právě teď...?

UI ·

To není náhoda.

Sheetova sebevražda vyplývá
z Sheetova zločinu. Je obrovský!

O'CASEY · Jenže to sebevražda není, pane.

UI · Jak jinak! Pravda, byl jsem ovšem
s Romou

dnes v noci v Ciceru, nic nevíme.

Však vím, co je nám nyní jasné: Sheet,
jenž zdánlivě byl čestným obchodníkem,
byl gangster!

O'CASEY · Víím, vám žádné slovo není
dost ostré pro Sheetu. Dnes v noci byla

mu jiná věc dost ostrá. — Nyní Dogsborough.

DOGSBOROUGH · Co já?

BUTCHER *ostře* ·

Co má být s Dogsboroughem?

O'CASEY ·

Toto:

Jestli vám, pane Uii, rozumím —
a rozumím snad dobře —, rejdařství
peníze dostalo i zpronevěřilo.

Tak tedy zbývá pouze jedno: kdo je
to rejdařství? Má jméno Sheetovo.

Leč co jsou jména? Zajímá nás spíše,
komu ten podnik patřil. Nejen jak
se jmenoval! A patřil Sheetovi?

Sheet bezpochyby moh by nám to říci,
ale co zde pan Ui byl v Ciceru,
Sheet už nám nepoví, co patřilo mu.

A jiný majitel než Sheet tam nemoh být,
když stal se podvod, jímž se zabýváme?
Co myslíš, Dogsborough?

DOGSBOROUGH · Já?

O'CASEY ·

Dejme tomu,

žes právě seděl u Sheetu, když smlouva
se právě, řekněm — nepodpisovala?

GOODWILL ·

O'Caseyi!

GAFFLES *k O'Caseyovi* ·

Co napadá tě? Dogsborough?!

DOGSBOROUGH ·

Já...

O'CASEY ·

Vyprávěls nám dřív už na radnici

o tom, jak je to s karfiólem těžké —
nemluvila tu vlastní zkušenost?

BUTCHER ·

Co je vám? Je mu špatně! Nevidíte?

CARUTHER ·

Tak starý muž!

FLAKE · Ten bílý vlas vám říká,
že pranic zlého nemůže v něm být.

ROMA · Důkazy!

O'CASEY · Co se týče důkazů...

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

UI · Klid, přátelé! Víc disciplíny!

GAFFLES *nahlas* ·

Dogsborough, probůh, promluv přece!

JEDEN Z TĚLESNÝCH STRÁŽCŮ

náhle zařve ·

Šéf

chce klid! Tak ticho!

Náhle ticho.

UI · Smím-li říci, čím

jsem nyní dojat při tom pohledu,

jenž je tak zahanbující — jak laje

se starci a jak jeho přátelé

jen stojí kolem — tedy tím: já věřím

vám, pane Dogsborough. Je toto obraz
viny?

Hledí tak muž, jenž po křivých jde
cestách?

Bílé už není bílé, černí už není černí?

Došlo to daleko, když došlo to až sem.

CLARK · Zde bezúhonný muž je obviňován
z úplatkářství!

O'CASEY ·

Ba více: z podvodu!

Tvrdím, že toto temné rejdářství,
tak plné špatností, když ještě Sheet prý
byl jeho majitelem, patřilo
už v čase půjčky Dogsboroughovi!

MULBERRY · Tot' lež!

GAFFES · Dám vlastní hlavu do zástavy

za Dogsborougha! Přizvi celé město!

A najdi jednoho, kdo uvěří!

JEDEN REPORTÉR *k jinému, jenž právě
vstupuje* · Dogsborough obviněn!

DRUHÝ REPORTÉR ·

Co? Dogsborough?

Abraham Lincoln ne?

MULBERRY A FLAKE ·

Chcem svědky! Svědky!

O'CASEY ·

Ach, svědky chcete? Nuže, Smithe, co
je s naším svědkem? Je už tady? Tuším,
že přišel.

*Jeden z jeho lidí vstoupil do dveří a dal zna-
mení. Všichni hledí ke dveřím. Krátká přestáv-
ka. Potom je slyšet sérii výstřelů a hluk. Veliký
neklid. Reportéři vyběhají ven.*

REPORTÉŘI ·

To se střílí před domem.

Kulomet. — Jméno svědka, O'Caseyi! —

Je to zlé. — Haló, Uii!

O'CASEY *jda ke dveřím* · Bowl. *Křičí ven.*

Sem dovnitř!

LIDÉ Z KARFIÓLTRUSTU ·

Co se děje? — Na schodech někoho
odstřelili. — Proklatě!

BUTCHER *k Uiovi* ·

Zas nepřistojnost? Mezi námi konec,
jestli je tohle...

UI · Ano?

O'CASEY · Přineste ho!

Policisté dovnitř přinášejí nějaké tělo.

O'CASEY ·

Tot' Bowl. Můj svědek, obávám se, není
už schopn výslechu.

*Rychle odejde. Policisté položili Bowlovu
mrtvolu do kouta.*

DOGSBOROUGH · Gafflesi, odved'
mě pryč.

Gaffles jde kolem něho, aniž odpoví.

UI *jde s nataženou rukou k Dogsboroughovi* ·

Mé blahopřání, Dogsborough!

Chci jasno. Tak či onak. Proti nebo pro.

Objeví se nápis.

■

7.

*Hotel „U mamuta“. Uiova suita. Dva tělesní strážci
vedou před Uie otrhaného herce. V pozadí Givola.*

PRVNÍ TĚLESNÝ STRÁŽCE ·

Je to herec, šéfe. Neozbrojený.

DRUHÝ TĚLESNÝ STRÁŽCE · Neměl

by na browning ani prachy. Je ožralý jen proto, že ho v krčmě nechají deklamovat, když sami jsou ožralí. Ale je prý dobrý. Je to klasikán.

UI · Tak poslyšte: dalo se mi na srozuměnou, že moje výslovnost není ještě bezvadná. A protože bude nezbytné, abych při té či oné příležitosti pronesl několik slov, a to zvláště, až jednou půjde o politiku, chci si brát hodiny. Také ve vystupování.

HEREC · Ano.

UI · Přineste zrcadlo!

Jeden z tělesných strážců přinese do popředí veliké zrcadlo.

UI · Napřed chůze. Jak chodíte na divadle nebo v opěře?

HEREC · Rozumím. Máte na mysli vysoký styl. Julius Caesar, Hamlet, Romeo, hry od Shakespeara. Pane Uii, našel jste toho pravého. Jak se klasicky vystupuje, to vám starý Mahonnev vštípí v deseti minutách. Zřít před sebou tragický případ, pánové! Zruinoval jsem se na Shakespearovi. Anglický básník. Kdyby nebylo Shakespeara, mohl bych dnes hrát na Broadwayi. Tragédie charakteru. „Nehrejte Shakespeara, Mahonneyi, když hraje Ibsena! Podívejte se na kalendář. Máme rok 1912, pane!“ — „Umění nezná kalendářů, pane,“ odpovídám, „a já dělám umění.“ Ach jo.

GIVOLA · Tak se mi zdá, šéfe, žes narazil na toho nepravého. Je passé.

UI · To se ukáže. Předvedte, jak se chodí u toho Shakespeara.

Herec přejde několikrát jeviště.

UI · Dobře!

GIVOLA · Ale takhle přece nemůžeš chodit před obchodníky s karfiólem! Je to nepřírozené!

UI · Co to znamená nepřírozené? Nikdo dnes

není přirozený. Když chodím, tak si přeji, aby si všichni všimli, že chodím.

Napodobuje hercovu chůzi.

HEREC · Hlava dozadu! *Ui dá hlavu dozadu.* Noha se dotkne podlahy nejprve špičkou. *Uiova noha se dotkne podlahy nejprve špičkou.* Dobře. Znamenitě. Máte přirozené nadání. Jenom s pažemi musíme ještě něco udělat. Jsou strnulé. Počkejte. Nejlépe bude, když je složíte před pohlavím. *Ui si při chůzi složí ruce před pohlavím.* Nevypadá to špatně. Nenučeně, a přece soustředěně. Ale hlava je vzadu. Správně. Myslím, že chůze je pro vaše účely v pořádku, pane Uii. Co si přejete dále?

UI · Postoj před lidmi.

GIVOLA · Postav si za sebe dva svalnaté mládence a budeš stát znamenitě.

UI · Nesmysl. Když stojím, tak si přeji, aby se lidé nedívali na dva muže za mnou, nýbrž na mne. Opravte mě!

Postaví se do pózy, paže zkříží na prsou.

HEREC · To by šlo. Ale je to příliš obyčejné. Nechcete přece vypadat jako nějaký holič, pane Uii. Založte paže takto. *Položit si paži přes paži tak, že je vidět hřbety rukou spočítavající na nadloktích.* Minuciózní změna, ale rozdíl je mohutný. Porovnejte si to v zrcadle, pane Uii. *Ui zkouší před zrcadlem nové držení paží.*

UI · Dobře.

GIVOLA · Nač tohle vše? Jen pro ty pány z trustu?

UI · Ovšemže ne. To samozřejmě pro drobné lidi je. Proč na příklad takový Clark tak imponuje vždy svým chováním? Snad kvůli lidem z trustu?

Těm přece stačí jeho konto v bance! Tak pro určité cíle statní hoši mně respekt zjednají. Clark musí být

tak impozantní kvůli drobným lidem!
A tak i já.

GIVOLA · Jenomže: nepůsobí
to vrozeně. Znam mnohé lidi, kteří
jsou na to choulostiví.

UI · Ovšem, vím.
Co řekne nějaký pan profesor
či jiný chytrák, je však lhotejně.
Jak drobný občan vidí svého pána —
o to jde.

GIVOLA · Nač však vystrkovat do popředí
zpanštělou, šéfe? Není lepší bodrost,
rukávy vyhrnuté, modré oči?

UI · To za mne dělá starý Dogsborough.

GIVOLA · Ten ale, zdá se, ztratil trochu lesku.
Ta stará drahocennost uvádí se
v aktivech sice ještě, ukazují
se však jen nerada: jsou pochybnosti...
Tak děje se i s biblí po předcích,
k níž nesaháme, co jsme, v kruhu přátel
v ní zbožně listující, našli veš
v těch úctyhodných zažloutlých už listech.
Veš, uschlou veš! Leč pro karfiol je
ten starý pořad ještě dobrý dost.

UI · Kdo má mít respekt, to určuji já.

GIVOLA ·
Tak, šéfe, tak. Nic proti Dogsboroughovi!
Je ještě k potřebě. I na radnici
ho drží. Kdyby padl, jaký krach!

UI · Sedění.

HEREC · Sedění. Sedění je téměř to nejobtíž-
nější, pane Uii. Jsou lidé, kteří umějí
chodit; jsou lidé, kteří umějí stát, ale kde
jsou lidé, kteří umějí sedět? Vezměte si
židli s opěradlem, pane Uii. A nyní se
neopřete. Ruce na stehna, rovnoběžně
s břichem, lokty odstavají od těla. Jak
dlouho tak vydržíte sedět, pane Uii?

UI · Libovolně dlouho.

HEREC · Pak je vše v pořádku, pane Uii.

GIVOLA · Snad, šéfe, dobře je, že milý Giri
má zdědit roli Dogsboroughovu.

Lidovou notu zná — i bez lidu.
Předvádí smíška: smát se umí tak,
až se stropu se sype štukatura,
je-li to nutné. Ale také jindy,
když třeba mluvíš, že jsi synem předměstí,
což přece jsi, a pak když o sedmi
svých statných chlapcích mluvíš...

UI · To se směje?

GIVOLA ·

Až se stropu se sype omítka.
Nic mu však neříkej, řekl by zas,
že štvu. Ať raději si odvykne
sbírání klobouků.

UI · Co?

GIVOLA · Klobouků
těch lidí, které odstřelil. Když s nimi
veřejně všude chodí, je to prostě
hnus.

UI · Volovi, jenž pro mne pracuje,
já hubu nezavážu. Přehlížím
chybičky u svých spolupracovníků.
K herci.

Teď řečnění! Něco mi předneste!

HEREC · Shakespear. Nic jiného. Caesar.
Antický hrdina. *Vytáhne z kapsy knížečku.*
Co soudíte o řeči Antoniově? U Caesa-
rovy rakve. Proti Brutovi, vůdci zákeř-
ných vrahů. Vzorný lidový projev, velice
slavné. Hrál jsem Antonia na vrcholu
své kariéry, v roce 1908. Přesně to, co
potřebujete, pane Uii. *Postaví se do pózy
a recituje, verš za veršem, Antoniovu řeč.*
Přátelé, Římané a rodáci,
mně sluchu dopřejte!
*Ui opakuje z knížečky vše po něm, někdy her-
cem opravován, avšak uchovává si v podstatě
svůj strohý a drsný tón.*

HEREC · Já přicházím,
bych pohřbil Caesara, ne chválil jej;
zlo, které lidé činí, žije po nich,
čin dobrý bývá pochován s jich
kostmi.

Tak budiž s Caesarem. Zde čacký Brutus vám řek, že Caesar ctižádostiv byl: když tak, to věru krutá byla vina a krutě za ni Caesar zaplatil.

UI *pokračuje dále sám.*

Zde, z vůle Brutovy i ostatních, — neb, víte, Brutus ctihodný je muž, tak všichni jsou to lidé ctihodní, — chci k Caesarovu pohřbu promluvit. Bylť přítel můj, mně věren, spravedliv; leč Brutus dí, že ctižádostiv byl, a Brutus, pravda, ctihodný je muž. On zajaté vám vodil do Říma, jichž výkup obci plnil pokladny: či v tom se Caesar ctižádostiv zdál? Když chudí naříkali, Caesar plakal: ba, ctižádost má z tvrdší látky být; však Brutus dí, že ctižádostiv byl, a Brutus jistě ctihodný je muž.

Vy o slavnosti luperkálií jste všichni viděli, jak po třikrát jsem královskou mu dával korunu, již třikrát odmítnul. — To ctižádost? Však Brutus dí, že ctižádostiv byl, a dojista on ctihodný je muž. Já nechci zlehčovat, co Brutus řek, však tady jsem, bych mluvil jen, co vím. Vy všichni jste ho milovali kdys, ne bez příčiny; — jaká příčina vám tedy brání truchlit pro něho? *Za posledních veršů pomalu padá opona. Objeví se nápis.*

8.

Kancelář Karfióltru. Arturo Ui, Ernesto Roma, Giuseppe Givola, Emanuelo Giri a tělesní strážci. Houfec drobných zelinářů naslouchá Uiovu projevu. Na stupeňku vedle Uie sedí nemocný starý Dogsborough. V pozadí Clark.

UI *řve* · Svěvůle! Vyděračství! Loupež! Vražda! Výstřely na ulici! Muži, kteří jdou do práce, pokojní občané na prahu radnice, kde mají svědčit — vraždění za bílého dne! A co podniká městská správa, ptám se? Nic! Ovšem, ti úctyhodní páni musí tam kout své temné kšefty, jak lze vzít počestným lidem jejich čest, a ne jak zakročít.

GIVOLA · Teď slyšte!

UI · Zkrátka — chaos!

Když každý dělat smí, co se mu zlíbí a co mu vnuká jeho egoismus, jsou potom všichni proti všem, a tudíž je vláda chaosu. Když pokojně prodávám ve svém zelinářství nebo řídím své auto s karfiólem nebo já nevím co, a někdo méně mírný mi vpadne do krámu, řka: „Ruce vzhůru!“

či prostřelí mi pneumatiku, nebude nikdy klid a mír! Když tohle však vím, když vím, že lidé takoví jsou, a ne jak ovečky, tak něco musím podniknout, abych obchod zachránil a abych, když se sousedovi zachce, nemusil každou chvilku zvedat ruce, nýbrž je upotřebil ke své práci, snad k počítání okurek či k čemu.

Člověk je zkrátka takový. A nikdy svůj browning neodloží z vlastní vůle, že je to hezcí a že krasořečník ho za to na radnici pochválí.

Nestřelím já, tak střelí druhý! To je logické. Co dělat, tážete se.

To uslyšíte. Především hned jedno: jak jste to dělali, to nejde už.

Líně si sedět v krámě za pokladnou a doufat, že vše dobře dopadne, a nadto nejednotni, roztržštěni, bez stráže, ochrany a záštity,

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

bezmocni tedy vůči gangsterům —
to nejde. Z toho plyne potřeba
jednoty. A pak vůle k obětem.
Slyším vás: Cože, něco obětovat?
Platit snad za ochranu, třicet procent
za protektorství? Ne, to nechceme!
Na to je peněz škoda! Jo, tak kdyby
to bylo možné zadarmo, to rádi!
Tak jednoduché, milí zelináři,
to není. Zadarmo je pouze smrt.
Jinak vše něco stojí. Za ochranu,
bezpečnost, klid a mír se musí platit.
Život je prostě takový. A že
je tomu tak, že nelze to už změnit,
rozhodli jsme se já a tito muži,
co stojí zde — a jiní jsou i venku —
že propůjčíme vám svou ochranu.
Givola a Roma souhlasně tleskají.
Abyste ale všichni viděli,
že vše se má dít na obchodní bázi,
přišel sem mezi nás pan Clark, ježž znáte,
z Clarkova velkoobchodu, jak víte.
Roma povytáhne Clarka. Několik zelinářů tleská.

GIVOLA ·

Jménem všech vítám tady pana Clarka.
Že Karfióltrust ba i o ideje
Artura Uie dnes se zasazuje,
je mu jen ke cti. Prosím, pane Clarku!

CLARK · My z Karfióltrustu, pánové a dámy,
znepokojeně vidíme, jak těžce
dnes prodáváte zboží. „Příliš drahé,“
slyším váš hlas. Leč proč je to tak drahé?
Protože balič, nakladač a šofér,
zle rozeštváván podvrtnými živly,
chce pořad víc. Pořádek udělat tam —
to chce pan Ui a jeho přátelé.

PRVNÍ OBCHODNÍK ·

Kdo ale bude u nás kupovat,
když drobní lidé budou pořad chudší?

UI · Otázka oprávněná. Odpověď:

Dělníka, ať jsme pro něj nebo proti,
vůbec si nelze od dnešního světa

již odmyslit. Vždyť je to zákazník.
Já vždy jsem tvrdil: čestná práce není
k hanbě. Buduje. Přináší nám zisk.
Je tudíž nutná. Sám o sobě má dělník
všechny mé sympatie. Jenom když
se v houfy srocuje a osobuje
si mluvit do věcí, jimž nerozumí,
totiž jak dobýt zisku a tak dále,
pravím: Dost, bratře, tak to nemyslíme.
Jsi dělník, to jest: musíš pracovat.
Když stávkuješ a nepracuješ, pak
už nejsi dělník, nýbrž nebezpečná
škodná a já pak rázně zakročím.
Clark souhlasně tleská.
Abyste ale viděli, že čestně
a s plnou důvěrou se jedná, sedí
tu s námi muž, ježž pro nás pro všechny
je předobrazem ryzí počestnosti
a neúplatné morálnosti, totiž
pan Dogsborough.
Zelináři tleskají o něco silněji.

Já, pane Dogsborough,
hluboce cítím v této hodině,
jak jsem vám zavázán. Nás Prozřetelnost
spojila. To, že muž jak vy jste zvolil si
mne, mladšího, ježž prostým synem před-
městí

jsem jen, za svého přítele, ba syna,
to nikdy, nikdy nezapomenu vám.
*Uchopí Dogsboroughovu ochable visící ruku
a potřásá jí.*

GIVOLA *polohlasem* ·

Otřesná chvíle! Otec se synem!

GIRI *předstoupí* ·

Šéf, lidé, mluvil nám všem ze srdce!
Vidím to na vás, že se chcete ptát.
Tak ven s tím! Žádné strachy! Nesežerem
nikoho, kdo jde s námi. Říkám přímo:
já nejsem přítel řečnění a zvláště
ne toho neplodného štouralství,
co na ničem nenechá dobrý vlásek,
co vzdychá, namítá — a nikam nevede.

Rádi však vyslechneme návrhy,
zdravé a kladné, jak lze udělat
to, co se prostě udělat už musí!
Spustte!

Zelináři se nehýbají.

GIVOLA · A nešetřte nás! Však mě znáte.
Mé květinářství též.

JEDEN TĚLESNÝ STRÁŽCE ·

At žije Givola!

GIVOLA · Tak tedy ochrana — či vyděračství,
svévůle, loupež, vražda? Kámen na
kámen?

PRVNÍ OBCHODNÍK ·

Poslední dobou byl tu celkem klid.

U mne nebyla žádná výtržnost.

DRUHÝ OBCHODNÍK ·

V mém krámě také ne.

TŘETÍ OBCHODNÍK ·

A taktéž u mne.

GIVOLA · Prazvláštní!

DRUHÝ OBCHODNÍK ·

Mluvilo se ovšem tuhle,
že ve výčpech dochází k scénám,
jež pan Ui vylčil, že někde sklenky
se rozbíjely, vyléval se rum,
když za ochranu řádně neplatili —
však bohudíky u nás bylo klidno.

ROMA ·

A Sheet? A Bowl? Co tohle vraždění?

To že je klid?

DRUHÝ OBCHODNÍK ·

Má s tím co společného
karfiól, pane Romo?

ROMA ·

Nemá. Moment!

*Roma jde za Uiem, jenž seděl po své velké řeči
na židli, vyčerpán a lhostejně. Po několika
slozech přivolá Giriho a také Givola se zúčastní
spěšné šeptané rozmluvy. Pak kývne Giri na
jednoho z tělesných strážců a rychle s ním vy-
chází ven.*

GIVOLA · Vážené shromáždění! Pana Uie,
jak právě slyším, žádá jedna žena,

aby mu směla tady vyslovit
svůj dík.

*Jde dozadu a přivede dovnitř naltčenou, ná-
padně oblečenou ženu — Daisy 'z doků —
která vede za ruku děvčátko. Všichni tři jdou
před Uie, jenž povstal.*

GIVOLA · Jen mluvte, paní Bowlová!

K zelinářům:

Je prý to vdova po Bowlovi, který
v Karfióltrustu býval prokuristou
a včera úkladně byl zavražděn,
když za povinností šel na radnici.
Paní Bowlová!

DAISY Z DOKŮ · Pane Uii, ve svém hlubo-
kém žalu, jenž se mne zmocnil po vyzý-
vavé vraždě, spáchané na mém ubohém
muži, když chtěl jít za splněním své
občanské povinnosti na radnici, chtěla
bych vám vyslovit svůj nejproctěnější
dík. Je to za ty květiny, které jste poslal
mně a mé dceruše ve věku šesti let,
která byla oloupena o otce. *K shromáždě-
ní:* Pánové, jsem jenom ubohá vdova a
chtěla bych vám jen říci, že bych dnes
bez pana Uie stála na ulici, to kdykoli
odpřísáhnou. Má dceruška ve věku pěti let
a já vám to nikdy nezapomeneme, pane
Uii.

*Ui podá Daisy z doků ruku a chytne dítě za
bradičku.*

GIVOLA · Bravo!

*Napřítě shromážděním přichází Giri s Bowlo-
vým kloboukem na hlavě, následován několika
gangstery, kteří vlečou velké plechovky s petro-
lejem. Prodírají se k východu.*

UI · Mou soustrast, paní Bowlová. Ta zvěrstva,
nestoudná, pustá, musí přestat...

GIVOLA *protože obchodníci se začínají rozcházet* ·
Stůjte!

Schůze se ještě nekončí. Náš přítel
James Greenwool nyní k počtě zesnulého
chudáka Bowla zazpívá nám píseň,

po níž se koná sbírka pro vdovu.

Baryton je to.

Jeden z tělesných strážců předstoupí a zptívá sentimentální píseň, v níž se zhusta vyskytuje slovo „vlast“. Během písně gangsteři, hluboce ponoření do hudebního požitku, sedí s hlavami v dlaních nebo se zavřenýma očima a se zvrácnou hlavou atd. Skrovný potlesk, který se po písni zvedne, přeruší houkání sirén policejních a hasičských aut. Veliké okno v pozadí zrudlo.

ROMA · V přístavní čtvrti hoří!

HLAS ·

Kde?

TĚLESNÝ STRÁŽCE · *vstoupí* ·

Je tady

zelinář jménem Hook?

DRUHÝ OBCHODNÍK · Zde! Oč se jedná?

TĚLESNÝ STRÁŽCE ·

Hoří vám sklady.

Obchodník Hook se řítí ven. Někteří za ním.

Jiní k oknu.

ROMA ·

Stůjte! Zůstat

v místnosti!

K tělesnému strážci.

Podpáleno?

TĚLESNÝ STRÁŽCE · Jistěže.

Plechovky s petrolejem se tam našly.

TŘETÍ OBCHODNÍK ·

Tudy se, myslím, vynášely.

ROMA *zuřivě* ·

Jak?

My že jsme pachatelé? Mluvte!

JEDEN TĚLESNÝ STRÁŽCE *vrazí obchodníkovi browning do žeber* ·

Co

se odtud vynášelo? Plechovky?

JINÝ TĚLESNÝ STRÁŽCE *k ostatním obchodníkům* ·

Viděls je? — Ty?

OBCHODNÍCI · Já ne. — Já taky ne.

ROMA ·

To bych si myslel!

GIVOLA *rychle* ·

Tentýž muž, jenž právě

nám tady ještě vyprávěl, jak klidně to nyní chodí ve všech zelinářstvích, svůj sklad zří hořet! Bohaprázdnou rukou se mění v popel! Pořád nevidíte? Jste slepí? Sjednotte se! Ihned! Každý!

UI *řve* ·

Daleko to zde došlo. Napřed vraždy, pak žhářství! Všichni pod tím úderem teď musí prokouknout! To platí všem! *Objeví se nápis.*

■

9.

Proces se žháři skladů. Zástupci tisku. Soudce. Žalobce. Obhájce. Mladý Dogsborough. Giri. Givola. Daisy z doků. Tělesní strážci. Zelináři a obžalovaný Fish.

a

Před lavicí svědků stojí Emanuelo Giri a ukazuje na obžalovaného Fische, který tam sedí naprosto apaticky.

GIRI *křičí* ·

Hle, to je muž, jenž zločineckou rukou ten požár založil. Když jsem ho lapil, plechovku s petrolejem tiskl k sobě.

Povstaň, když s tebou mluvím! Slyšíš?

Vstaň!

Fish je postaven na nohy. Stojí kymácivě.

SOUDECE · Vzchopte se, obžalovaný. Stojíte před soudem. Jste obviněn ze žhářství. Uvažte, co je pro vás v sázce!

FISH *blekotá* · Arlarlarl.

SOUDECE · Odkud jste dostal ty plechovky s petrolejem?

FISH · Arlarl.

Na soudcův pokyn nakloní se nad Fische nadměrně elegantní lékař zamračeného vzezření a vyměnit pak pohled s Girim.

LÉKAŘ · Simuluje.

OBHÁJCE · Obhajoba žádá přibrání jiných lékařů.

SOUDCE *s úsměvem* · Odmítnuto.

OBHÁJCE · Pane Giri, jak to, že jste byl na místě činu, když ve skladu pana Hooka vypukl požár, jenž obrátil v popel dvadvacet domů?

GIRI · Byl jsem na procházce kvůli trávení. *Někteří tělesní strážci se zasmějí. Giri se k jejich smíchu přidá.*

OBHÁJCE · Je vám známo, pane Giri, že obžalovaný Fish je nezaměstnaný, který přišel den před požárem pěšky do Chicaga, kde nikdy předtím nebyl?

GIRI · A co má být?

OBHÁJCE · Má vaše auto číslo XXXXXX?

GIRI · Zajisté.

OBHÁJCE · Stálo toto auto čtyři hodiny před požárem před Dogsboroughovou restaurací v 87. ulici a byl obžalovaný Fish vyvečen z této restaurace v bezvědomém stavu?

GIRI · Jak to mám vědět? Byl jsem celý den na projížďce v Ciceru, kde jsem se setkal s dvaapadesáti lidmi, kteří mohou odpřisáhnout, že mě viděli. *Tělesní strážci se smějí.*

OBHÁJCE · Neřikal jste právě, že jste byl v Chicagu nedaleko doků na procházce kvůli trávení?

GIRI · Namítáte něco proti tomu, že v Ciceru jím a v Chicagu trávím, pane? *Mohutný, dlouhotrvající smích, k němuž se přidá i soudce. Tma. Varhany hrají Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.*

b

Když se opět rozsvítí, sedí na lavici svědků zelinář Hook.

OBHÁJCE · Měl jste kdy s obžalovaným něja-

ký spor, pane Hooku? Viděl jste ho vůbec kdy předtím?

HOOK · Nikdy.

OBHÁJCE · Viděl jste pana Giriho?

HOOK · Ano, v kanceláři Karfióltrustu v den požáru mého skladu.

OBHÁJCE · Před požárem?

HOOK · Bezprostředně před požárem. Procházel místností se čtyřmi lidmi, kteří nesli plechovky s petrolejem.

Neklid na lavici tisku a mezi tělesnými strážci.

SOUDCE · Klid na novinářské lavici!

OBHÁJCE · S jakým pozemkem sousedí vaše skladiště, pane Hooku?

HOOK · S pozemkem rejdařství, dříve Sheetova. Můj sklad je chodbou spojen s dvorem rejdařství.

OBHÁJCE · Je vám známo, pane Hooku, že v rejdařství, dříve Sheetově, bydlel pan Giri a že měl tedy na pozemky rejdařství přístup?

HOOK · Ano, jako správce skladů.

Veliký neklid na lavici tisku. Tělesní strážci dělají „Bů, bů“ a zaujmají výhružný postoj vůči Hookovi, obhájci a novinářům. Mladý Dogsborough spěchá k soudci a šeptá mu něco do ucha.

SOUDCE · Klid! Líčení se pro nevolnost obžalovaného odročuje.

Tma. Varhany opět hrají Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.

c

Když se opět rozsvítí světlo, sedí na lavici svědků Hook. Je zhroutený, vedle sebe má hůl a na hlavě a přes oči obvazy.

ŽALOBCE · Špatně vidíte, Hooku?

HOOK *namáhavě* · Ano.

ŽALOBCE · Můžete říci, zdali jste s to někoho jasně a zřetelně rozeznat?

HOOK · Ne.

ŽALOBCE · Poznáváte například tamtoho pána?

Ukáže na Giriho.

HOOK · Ne.

ŽALOBCE · Nemůžete říci, že jste ho někdy viděl?

HOOK · Ne.

ŽALOBCE · Nyní velmi důležitá otázka, Hooku. Dobře si to rozmyslete, nežli odpovíte. Otázka zní: sousedí váš sklad s pozemkem rejdařství, dříve Sheetova?

HOOK *po jisté přestávce* · Ne.

ŽALOBCE · To je vše.

Tma. Varhany hrají dál.

d

Když se opět rozsvítí, sedí na svědecké lavici Daisy z doků.

DAISY Z DOKŮ *mechanickým hlasem* · Poznávám obžalovaného velmi dobře podle vzezření, vědomého si viny, a protože je vysoký metr sedmdesát. Slyšela jsem od své švagrové, že byl spatřen před radnicí v to poledne, kdy byl můj muž při vstupu do radnice zastřelen. Měl pod paží strojní pušku značky Webster a působil podezřelým dojmem.

Tma. Varhany hrají dál.

e

Když je opět světlo, sedí na lavici svědků Giuseppe Givola. Nedaleko stojí tělesný strážce Greenwool.

ŽALOBCE · Tvrdilo se zde, že prý z kanceláře Karfióltrustu vynášelo několik lidí plechovky s petrolejem, a to před vypuknutím požáru. Co je vám o tom známo?

GIVOLA · Může se jednat pouze o pana Greenwoola.

ŽALOBCE · Pan Greenwool je vaším zaměstnancem, pane Givolo?

GIVOLA · Ano.

ŽALOBCE · Jaké je vaše povolání, pane Givolo?

GIVOLA · Květinář.

ŽALOBCE · Je to obchod, v němž se spotřebuje neobvykle mnoho petroleje?

GIVOLA *vážně* · Ne, jen proti mšicím.

ŽALOBCE · Co dělal pan Greenwool v kanceláři Karfióltrustu?

GIVOLA · Zpíval tam píseň.

ŽALOBCE · Nemohl tedy zároveň odnášet plechovky ke skladišti pana Hooka.

GIVOLA · Naprosto vyloučeno. Co do charakteru to není muž, který by se dopouštěl zhářství. Je to baryton.

ŽALOBCE · Ponechávám soudu na vůli, má-li zde svědek Greenwool zazpívat tu krásnou píseň, kterou přednesl v kanceláři Karfióltrustu, zatím co byl založen požár.

SOUDEC · Soud to nepovažuje za nutné.

GIVOLA · Protestuji.

Žvedá se.

Odporné štvání! Hoši čisté krve, jen v pozdvižení myslí střílejší, a to jen trošku, se zde šikanují jak temné živly. To mě pobuřuje.
Smích. Tma. Varhany hrají dál.

f

Když se opět rozsvítí světlo, je soud podle všech příznaků naprosto vyčerpán.

SOUDEC · Tisk naznačil, že soudní dvůr byl z jisté strany vystaven nátlaku. Soudní dvůr konstatuje, že nebyl z žádné strany vystaven žádnému nátlaku a jednal za naprosté svobody. Doufám, že toto prohlášení stačí.

ŽALOBCE · Velectění! Vzhledem k tomu, že

obžalovaný Fish tvrdošíjně simuluje demencii, považuje obžaloba další jeho výslechy za nemožné. Navrhujeme tedy...

OBHÁJCE · Velectění! Obžalovaný se vzpa-matovává.
Neklid.

FISH *jako by se probíral* · Arlarlvodldlarlarlvodldl.

OBHÁJCE · Vodu! Velectění, žádám výslech obžalovaného Fische!
Velký neklid.

ŽALOBCE · Protestuji! Nic nenasvědčuje to-mu, že Fish je při zdravém rozumu. To všechno jsou kličky obhajoby, vyvolávání senzací, ovlivňování publika!

FISH · Vodl.
Obhájce ho podpírá, Fish poustává.

OBHÁJCE · Můžete odpovídat, Fishi?

FISH · Ann.

OBHÁJCE · Fishi, povězte soudu: zapálil jste 28. minulého měsíce u doků skladiště se zeleninou, ano nebo ne?

FISH · Nnee.

OBHÁJCE · Kdy jste přišel do Chicaga, Fishi?

FISH · Vodu.

OBHÁJCE · Vodu!
Neklid. Mladý Dogsborough přistupuje k soudci a znovu mu něco říká.

GIRI *zeširoka poustane a řve* · Švindl! Lež! Lež!

OBHÁJCE · Viděl jste dříve někdy tohoto muže?
Ukáže na Giriho.

FISH · Ano. Vodu.

OBHÁJCE · Kde? Bylo to v Dogsboroughově restauraci u doků?

FISH *potichu* · Ano.
Veliký neklid. Tělesní strážci vytahují brownin-gy a dělají bů. Přibíhá lékař se sklenicí. Dřtve než mu může obhájce vzít sklenku z ruky, vlije její obsah do Fische.

OBHÁJCE · Protestuji! Žádám, aby sklenice byla prozkoumána!

SOUDECE *vyměňuje s žalobcem pohledy* · Žádost odmítnuta.

DAISY Z DOKŮ *křičí na Fische* · Vrahu!

OBHÁJCE · Velectění!

Když nelze ústa pravdy zacpat hlinou, chtějí je tady zacpat papírem, rozsudkem vás, vás velectěných, jak byste byli velethanební!
Zde na justici řve se: Ruce vzhůru!
Má naše město, jež tak zestárló, co s chroptěním se musí bránit tomu plemeni několika netvorů, má svědkem být i vraždy justice?
A nejen vraždy, také pohanění, že násilí se vzdává? Velectění, přerušte líčení!

ŽALOBCE · Já protestuji!

GIRI · Ty pse! Ty podplacený pse! Ty lháři!
Traviči studní! Jen co odtud vyjdeš, vyrvu ti pajšl z těla! Zlosyne!

OBHÁJCE · Kdekdo zná toho člověka.

GIRI *běsní* · Drž hubu!

Když ho chce soudce přerušit:

I ty drž hubu! Je-li ti život drahý!
Protože už nemůže nabrat dechu, podáří se soudci chopit se slova.

SOUDECE · Prosím o klid! Obhájce se bude zodpovídat za zhrdání soudem. Soud zcela chápe pobouření pana Giriho.
K obhájci. Pokračujte.

OBHÁJCE · Fishi! Dali vám v Dogsboroughově restauraci něco pít? Fishi! Fishi!

FISH *jemuž ochable klesá hlava* · Arlarlarl.

OBHÁJCE · Fishi! Fishi! Fishi!

GIRI *řve* · Jen volej! Duše splaskla, je s ním amen!

Však uvidíme, kdo je tady pánem.

Za velikého neklidu se setmí. Varhany hrají dále Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.

Když se naposledy rozsvítí, soudce stojí a vyhlášíje bezbarvým hlasem rozsudek. Obžalovaný Fish je smrtelně bledý.

SOUDCE · Charlesi Fishi, pro zhárství vás odsuzuji k patnácti letům žaláře.
Objeví se nápis.

10.

Dogsboroughovo venkovské sídlo. Noc pozdě k ránu. Dogsborough píše testament a doznání.

DOGSBOROUGH ·

Tak byl jsem já, počestný Dogsborough, srozuměn se vším, co zosnovala a napáchala

ta krvelačná tlupa. Osmdesát roků jsem prožil v slušnosti. Ó bídný světe!

Ti, co mě dávno znají, říkají, že nevím o ničem, a kdybych věděl, že bych to nestrpěl. Leč já vím vše.

Vím, kdo Hookovi sklady podpálil, kdo Fishe odvedl a omámil.

A vím, že u Sheeta byl Roma, když Sheet v krvi zmíral, slodním lístkem v kapse.

A vím, že Bowla Giri zastřelil v poledne tehdy před radnicí, neboť přesprávil věděl o mně počestném.

Vím, že i Hooka zabil, vždyť měl Hookův klobouk.

Vím o pateré vraždě Givolově, jak přiloženě uvádím, a vím vše o Uiovi a že on věděl vše

o požáru i o všech těchto vraždách.

Já, počestný váš Dogsborough, jsem vše to znal a strpěl, abych se obohatil, a ze strachu, že bych vaši přízeň ztratil.

11.

Hotel U mamuta. Uiova suita. Uí leží v hlubokém křesle a civí do vzduchu. Givola cosi píše a dva osobní strážci mu rozšklebeně hledí přes rameno.

GIVOLA ·

Já, Dogsborough, odkazuji dobrému, pilnému Givolovi svůj hostinec, čackému, jen trochu prudkému Girimu své venkovské sídlo,

bodrému Givolovi svého syna. Prosím vás, Giriho udělejte soudcem. Romu pak šéfem policie, mého Givolu však ochráncem chudých. Doporučuji vám vřele

Artura Uie na své vlastní místo.

Je toho hoden. Věřte počestnému starému Dogsboroughovi! — To snad stačí.

Doufám, že brzy natáhne už bačkory. — Ten testament, to bude zázrak. Co se ví, že starý umírá, že jakž takž slušně snad dostanem ho do čistotné země, tuží se omyvači mrtvol. Hezký nápis na hrob se hledá. Vždyť rod krkavců vždy žije z dobré pověsti a slávy, již vydobyl si bílý havran, kterého prý kdosi kdesi kdysi viděl.

Starý je prostě jejich bílý havran, tak prostě bílý havran vypadá.

Ostatně, šéfe, Giri přesprávil se točí kolem něho. To je nedobré.

UI *náhle se probíraje ·*

Co má být s Girim?

GIVOLA ·

Ech, já povídám, že moc se točí kolem Dogsborougha.

UI · Nedůvěřuji mu.

Objeví se Giri, na hlavě má nový klobouk. Hookův.

GIVOLA · Já také! Milý Giri,
jak je to s Dogsboroughovou mrtvičkou?

GIRI · Odpírá přístup lékaři.

GIVOLA · Ach, tomu,
co dbal tak o Fishe?

GIRI · Já jiného
nepustím k němu. Starý příliš žvaní.

UI · Možná, že před ním též se příliš
žvaní...

GIRI · Co je? *K Givolovi*. Ty smraďochu, že
ses tu zase
vysmradil?

GIVOLA *ustaraně* · Jeho testament si přečti,
můj milý Giri!

GIRI *mu jej vytrhne z ruky* ·
Roma šéfem policie?

Zbláznili jste se?
GIVOLA · Žádá to. Já sám
jsem také proti. Jenomže náš Roma
je velmi nebezpečný muž.

Objeví se Roma, následován tělesnými strážci.
GIVOLA · Hej, Romo!
Přečti si testament!

ROMA *vytrhne jej Girimu z ruky* ·
Dej sem! Tak, Giri
soudcem. A kde je ten cár od starého?

GIRI · Má ho a chce ho tajně dostat ven.
Už pětkrát přistihl jsem jeho syna.

ROMA *natáhne ruku* · Dej ho sem, Giri.

GIRI · Co? Vždyť já ho nemám.

ROMA · Máš ho, ty pse.
Stojí zuřivě proti sobě.

ROMA · Víím, co máš za lubem.
Ta věc s tím Sheetem se mne týká.

GIRI · Mne
se týká zas to s Bowlem!

ROMA · Jistěže.
Vy však jste ničemové, a já muž.
Já znám tě, Giri! Znáím tě, Givolo!
Ani tvou krátkou nohu nevěřím ti.
Co že jste pořád zde? Co kujete?
Co našeptávají ti o mně, Arturo?

Nezacházejte příliš daleko!
Jinak vás smažu jako mastný flek!

GIRI · Neřvi tu jako na zákeřné vrahy!
ROMA *k tělesným strážcům* ·

To myslí vás! Tak o vás v hlavním staně
se hovoří! Jak o zákeřných vrazích!
Sedí si s pány od Karfióltrustu —

ukazuje na Giriho
tu košili šil Clarkův krejčí — vy jen
špinavou práci děláte a ty — *k Uiovi* —
to trpíš.

UI *jako by se probouzel* ·
Co trpím?

GIVOLA · To, že střílí na nákladní auta
Caruthera, toho, co je členem trustu.

UI · Stříleli jste na Carutherova auta?

ROMA · To jenom pár mých lidí o své újmě
provedlo tuhle věc. Mí chlapci totiž
nechápu vždycky, proč jen mají stále
ubohé krámy potit krev a proč
ne taky velkopanské garáže.

Já sám jsem z toho někdy jelen, Arturo!
GIVOLA · Trust ovšem zuří.

GIRI · Říkal včera Clark,
že čekají jen na obdobný případ.
I k Dogsboroughovi si zašel.

UI *rozladěně* · Ernesto,
tohleto musí přestat.

GIRI · Zakroč, šéfe!
Ti chlapi přerostou ti přes hlavu!

GIVOLA ·
Trust zuří, šéfe!

ROMA *vytáhne browning, k oběma* ·
Ruce vzhůru.

K jejich tělesným strážcům.

Taky vy!
Teď všichni ruce vzhůru, žádné špásy!
A ke zdi.
*Givola, jeho lidé a Giri zvedají ruce a líknavě
ustupují ke zdi.*

UI *neúčastně* · Co se děje? Ernesto,
neznervózňuj je! Oč se vůbec přete?

Výstřel na zelinářské auto! Tohle se dá zas do pořádku. Jinak vše jde jako po másle, vše řádně klope. Požár měl velký úspěch. Krámy platí. Za trošku ochrany hned třicet procent. Ani ne za týden, a celá městská čtvrt je na kolenou. Ruka nezvedne se již proti nám. A já mám další plány a větší.

GIVOLA *rychle* ·

Chtěl bych vědět, jaké plány!

GIRI · Vyser se na plány a postarej se, ať sundám ruce!

ROMA · Bude lepší, Arturo, když necháme jim ruce takhle!

GIVOLA · Pěkný pohled, až vejde Clark a takhle uvidí nás!

UI · Ernesto, zastrč browning!

ROMA · Ne, ne, ne. Arturo, vzbud se! Cožpak nevidíš, co s tebou hrají za hru? Jak tě prodávají těm Clarkům, Dogsboroughům? „Až vejde Clark

a uvidí nás!“ Kde jsou peníze z rejdářství? My z nich neviděli nic. Hoši bouchají do krámů a vlečou do skladů petrolej a vzdychají: Arturo už nás nezná. Dělalí jsme pro něho vše a on si nyní hraje na rejdáře a velikého pána. Arturo, vzbud se!

GIRI · No tak, vyblíj se a řekni nám, kde stojíš.

UI *vyskočí* · Znamená to revolver na prsa? Ne, s takovou se u mne nepochodí. Takhle ne. Kdo hrozí mi, ten všechno další může si připsat na svůj vrub. Jsem člověk mírný. Vyhrůžky ale nesnáším! Kdo slepě mi nevěří, ať jde si vlastní cestou. A zde se neúčtuje. U mne platí: konat svou povinnost až k nejzazšímu!

A já pak určím, co kdo vydělal; neboť kdo dělá, ten i vydělá! Důvěru žádám, nic než důvěru! Vám chybí víra! A když víra chybí, je po všem veta. Proč jsem mohl vše to vykonat, nu, proč? Jen díky víře! Že fanaticky věřil jsem své věci! A jenom s vírou, s ničím nežli s vírou jsem bil se s tímto městem, abych nyní je přiměl na kolena. S vírou šel jsem k Dogsboroughovi, s vírou jsem pak vstoupil i do radnice. V holých rukou nic než svoji neoblomnou víru.

ROMA · Ovšem i browning.

UI · Ne. Ten mají jiní také. Leč to, co nemají, je pevná víra, že k vůdcovství jsou předurčení. Takto musíte ve mne věřit! Věřit, věřit! Že pro vás chci to nejlepší a vím, co je to nejlepší. A tím že také naleznu cestu k vítězství. A kdyby Dogsborough odešel, tak já pak určím, kdo tu čím bude. Řeknu jenom jedno: budete spokojeni.

GIVOLA *si položí ruku na prsa* · Arturo!

ROMA · Hybaj! *Giri, Givola a Givolovi tělesní strážci pomalu s rukama nad hlavou vycházejí.*

GIRI *na odchodu k Romovi* · Tvůj klobouk se mi líbí.

GIVOLA *na odchodu* · Drahý Romo...

ROMA · Neodnauč se smíchu, klaune Giri! Givolo, nezapomeň koňskou nohu, i když je jistě taky kradená! *Sotva jsou pryč, upadá Ui opět do zadumání.*

UI · Odejdi!

ROMA · Kdybych neměl, Arturo, právě tu víru v tebe, o níž jsi

- teď mluvil, nejdnou bych nevěděl,
jak pohlédnout svým lidem do očí.
Musíme jednat! Ihned! Giri chystá
veliká svinstva!
- UI · Velké nové věci
zas chystám já. Zapomeň na Giriho!
Tebe, co svého nejstaršího druha,
věrného pobočníka, chtěl bych nyní
zasvětit do svých zrajících už plánů.
- ROMA *rozzářeně* ·
Vyprávěj! To, co jsem ti hodlal říct
ohledně Giriho, to může počkat.
*Posadí se k němu. Jeho lidé stojí čekající
v koutě.*
- UI · Chicago máme. Chci mít více.
- ROMA · Více?
- UI · Nejsou jen tady zelinářství.
- ROMA · Nejsou.
Jen jak se dostat jinam?
- UI · Hlavním vchodem.
A zadním vchodem. Stejně jako okny.
Odmítán, žádan. Volán, vykřičen.
Hrozbou i prosbou. Pomluvou i mlouvou.
Objetím z ocele i něžným násilím.
Zkrátka jak zde.
- ROMA · Však jinde je to jiné.
- UI · Chci zkusmo provést generální zkoušku
v některém z menších měst. Pak ukáže se,
je-li to jinde jiné, čemuž nevěřím.
- ROMA · A kde má být ta generální zkouška?
- UI · V Ciceru.
- ROMA · Tam však působí ten Dullfeet,
co vydává ty Zelinářské listy
s přílohou „Vnitřní soustředění“. Jednou
týdně
mi klně, že jsem Sheetův vrah.
- UI · To musilo
by přestat.
- ROMA · Mnozí na pisálky sočí.
Tiskařská čern leckoho dráždí k hněvu.
Mne třeba. Měli by s tím přestat, Arturo.
- UI · Musí to přestat. Trust již vyjednává
s Cicerem. Zprvu chceme pokojně
prodávat karfiól.
- ROMA · Kdo jedná?
- UI · Clark.
Má ale těžkosti. To kvůli nám.
- ROMA · Tak. Tedy Clark. Já tomu Clarkovi
nevěřím ani za mák.
- UI · Říká prý se
v Ciceru, že jdem za trustem jak stín.
Karfiól chtějí. Nechtějí však nás.
Obchody se nás hrozí a co víc:
manželka toho Dullfeeta má v Ciceru
už dlouhá léta import zeleniny
a Karfióltrust by jí přišel vhod.
Nás nebýt, byla by už jistě v něm.
- ROMA · Plán s Cicerem tak tedy vůbec není
od tebe? Je to jen plán Karfióltrustu?
Arturo, všemu teď už rozumím!
Je jasné, co se hraje.
- UI · Kde?
- ROMA · Kde? V trustu!
U Dogsborougha! Jeho testament!
Je objednaný trustem! Anšlus chtějí
s Cicerem. Ale ty jsi v cestě. Jak
tě odklidit? Ty máš je přece v hrsti:
pro svoje svinstva potřebovali tě,
všecky tvé činy proto trpěli.
Co s tebou teď? Nu, Dogsborough se
přízná!
Za slz a nářku vleze do rakve
a kolem stojí hlávky karfiólu,
dojatě vezmou z jeho rukou papír
a za vzlykotu přečtou potom tiskou,
jak kaje se a naléhavě žádá
vymýtí mor, jež on — tak, on, to dozná! —
k nim zavlekl, a vrátit se zas zpátky
k starému počestnému obchodu.
Arturo, to je jejich plán. A všichni
jsou s nimi: Giri, který dovoluje
Dogsboroughovi škrabat testamenty,
a jeho přítel Clark, jenž kvůli nám
má svízel v Ciceru a chtěl by hrabat sám.

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

Sup nad mršinou — Givola. — Ten
 Dogsborough,
 počestný starý Dogsborough, co škrabe
 zrádcovská lejstra, jež tě zahrnují
 jen svinstvem, musí zmizet nejdřív, jinak
 je amen s tím tvým plánem s Cicerem!

UI · Nějaký komplot, myslíš? Pravda, stál
 jsem jaksi stranou. Je to nápadné.

ROMA · Zapřísahám tě, Arturo, že všechno
 sám urovnám! Se svými hochy vpadnu
 ještě dnes na zámeček, Dogsborougha
 vytáhnu ven, jakoby na kliniku,
 a promptně odevzdám ho v mauzoleu.

UI · Giri je v zámečku.

ROMA · A může klidně
 tam zůstat.
Pohlédnou na sebe.

ROMA · Čistka prostě.

UI · A co Givola?

ROMA ·
 Na cestě zpět tam zajdu. Objednám
 u něho v květinářství tlusté věnce
 pro Dogsborougha. I pro vtipálka Giriho.
 Zaplatím hotovým.
Ukáže na svůj browning.

UI · Ten podlý plán
 těch Dogsboroughů, Clarků, Dullfeetů
 z té akce v Ciceru mě vytlačit,
 tím, že mě oceňchují na zločince,
 musí být tvrdě zmařen. Věřím ti.

ROMA · To můžeš. Musíš být však u toho,
 než začnem, musíš hochy rozpumpovat,
 tak aby celá věc jim byla jasná.
 Nejsem tak dobrý řečník.

UI *potřásá mu rukou* · Souhlasím.

ROMA · Já jsem to věděl! Tak a nejinak
 teď padne rozhodnutí. Ty a já!
 My dva! No řekni! Jako za stara!
K svým lidem:
 Co jsem vám říkal? Arturo jde s námi!

UI · Já přijdu.

ROMA · V jedenáct.

UI · Kam?
 ROMA · Do garáže.
 Jak bych se znovuzrodil! Jde se do toho.
Rychle se svými lidmi odchází.
Přecházejí sem a tam, připravuje si Ui řeč, kte-
rou chce přednést Romovým lidem.

UI · Přátelé! Hnusná zrada osnuje se
 za mými zády. Je mi z toho smutno,
 leč je to pravda. Lidé, kteří dlouho
 žili mi po boku a jimž jsem příliš
 snad věřil, srotili se před nedávnem,
 šílení ctižádostivostí, chtiví
 a pustě věrolomní, rozhodli se
 spojit se s karfióly — ne, to nejde —
 spojit se — s čím? Už mám to: s policií
 a hned vás likvidovat. Dovídám se,
 že mi jde o život! Má trpělivost
 je u konce. I nařizuji tedy,
 abyste této noci pod velením
 Ernesta Romy, jemuž věřím...
Objeví se Clark, Giri a Betty Dullfeetová.

GIRI *poněvadž Ui vypadá polekaně* · My jen,
 šéfe!

CLARK · Uii, zde paní Dullfeetová z Cicera!
 Je přáním trustu, abyste ji přijal,
 vyslechl, dohodl se s ní.

UI *zamračeně* · Tak. Prosim.

CLARK · Při jednání o fúzi chicagského
 Karfióltrustu s lidmi z Cicera
 byly, jak asi víte, v Ciceru
 námitky proti vaší účasti.
 Trustu se podařilo konečně
 vše vyvrátit a paní Dullfeetová chce...

PANÍ DULLFEETOVÁ ·
 Vyjasnit nedorozumění. Také
 za svého chotě, pana Dullfeeta,
 bych chtěla zdůraznit, že kampaň v tisku
 vám, pane Uii, neplatila.

UI · Komu tedy?

CLARK ·
 Řeknu vám rovnou, Uii: „sebevražda“
 Sheetova velmi rozladilo Cicero.

At byl co byl, byl přece jenom rejdař,
muž v postavení, ne nějaké nic,
jež v nic se rozplyne a čemu nic
se neřekne. A nadto: Carutherova
garáž si stěžuje, že jedno auto
se poškodilo. V obou případech
má prsty jeden z vašich lidí, Uii.
PANÍ DULLFEETOVÁ.
V Ciceru každé dítě ví, že karfiól
trustu je krvavý.

UI. Tot nestydatost.

PANÍ DULLFEETOVÁ.

Ne, ne. To není proti vám. Pan Clark
se za vás zaručil. Jde o toho
Ernesta Romu.

CLARK *rychle*. Rozum, Uii!

GIRI. Cicero...

UI. To nechci slyšet. Zač mě, k čertu, máte?
Dost! Dost! Ernesto Roma je můj člověk.
Nedám si předpisovat, jací lidé
smějí být kolem mne. Tu potupu
nesnesu.

GIRI. Šéfe!

PANÍ DULLFEETOVÁ.

Ignatius Dullfeet
bojovat bude s lidmi jako Roma
do posledního dechu.

CLARK *chladně*. A to právem.

Trust stojí v této věci zcela za ním.
Rozvahu, Uii. Přátelství a obchod
jsou rozličné dvě věci. Tedy jak?

UI *rovněž chladně*.

Nemám co k tomu dodat, pane Clarku.

CLARK. Lituji, paní Dullfeetová, velmi,
že to tak dopadlo.

Na odchodu k Uiovi:

Nemoudré, Uii.

*Ui a Giri, kteří zůstali na jevišti sami, na
sebe ani nepohlédnou.*

GIRI. To, po té Carutherově garáži,
znamená boj.

UI. A z boje já strach nemám.

GIRI.

Tak dobrá, neměj strach! Vždyt budeš
stát

jen proti tisku, Dogsboroughovi
a všem, kdo s ním jdou, proti všemu
městu!

Měj rozum, šéfe, vždyt je to jen klam...

UI. Rady mi netřeba. Svou povinnost já
znám.

Objeví se nápis.

12.

*Garáž. Je slyšet déšť. Ernesto Roma a mladý Inna.
V pozadí gunmani.*

INNA. Je jedna.

ROMA. Něčím asi pozdržel se.

INNA. Bylo by možné, že snad váhá?

ROMA. Bylo.

Arturo velmi na svých lidech lpí,
raději sebe sám by obětoval.

I kryš, jako jsou Giri, Givola,
se těžko zbavuje. Pak otálí
a svádí vnitřní boj a hned jsou dvě,
možná i tři. Však přijde. To je jasné.
Já znám ho, Inno.
Pomlka.

Až mi bude ležet
ten Giri u nohou, tak budu šťastný,
jak když se přeblaženě vyčurám.
Nu, záhy bude to.

INNA. Ty deště v noci
cuchají nervy.

ROMA. Proto mám je rád.

Z noci ty ze všech nejtímavější.
Z aut auta nejrychlejší. Z přátel
ty nejodhodlanější.

INNA. Kolik let
ho znáš?

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

ROMA · Osmnáct asi.
 INNA · To je hodně.
 JEDEN GUNMAN *postoupí dopředu* ·
 Hoši by chtěli pít.
 ROMA · Dnes v noci nic.
 Chci je mít strážlivé.
Tělesní strážci přivedou dovnitř malého muže.
 MALÝ MUŽ *celý zadýchaný* ·
 Dvě obrněná
 auta se zastavila před revírem!
 Policistů jak naseto!
 ROMA · Tak dolů
 s tou roletou! Nic společného s námi,
 však opatrnost matka moudrosti.
*Ocelová roleta pomalu uzavírá vchod do ga-
 ráže.*
 ROMA ·
 Je chodba volná?
 INNA *přikývne* · Divně s tím tabákem.
 Kdo kouří, vypadá tak chladnokrevně.
 Když děláš to, co dělá chladnokrevný,
 a kouříš, staneš se jím.
 ROMA *s úsměvem* · Napni ruku!
 INNA *to udělá* ·
 Chvěje se. To je zlé.
 ROMA · Podle mne ne.
 Býků si necením. Jsou necitliví.
 Neznají bolest, nezpůsobí žádnou.
 Aspoň ne vážnou. Klidně chvěj se! Jehla
 v kompasu také zachvívá se, nežli
 se ustálí. Tvá ruka chce jen vědět,
 kde pól je. To je všecko.
 HLAS *volá z boku* · Policejní
 auta na Churchstreet!
 ROMA *ostře* · Zastavují?
 HLAS · Jedou.
 JEDEN GUNMAN *vejde* ·
 Dvě auta za rohem a bez světél!
 ROMA · Jdou na Artura! Givola a Giri
 ho chtějí odkrouhnout! Jde do pasti!
 Musíme jít mu vstříc. Jdem!
 GUNMAN · Sebevražda.

ROMA · I kdyby, pak je k sebevraždě čas.
 Člověče. Osmnáct let přátelství!
 INNA *jasným hlasem* ·
 Roletu vzhůru! Připraveni?
 GUNMAN · Ano.
 INNA · Vzhůru!
*Pancéřová roleta pomalu stoupá, dovnitř rychle
 vcházejí Ui a Givola, následováni tělesnými
 strážci.*
 ROMA · Arturo!
 INNA *tiše* · Ano, s Givolou!
 ROMA · Co je?
 Měli jsme obavy, Arturo. *Hlasitě se za-
 směje.* U ďábla!
 Vše v pořádku!
 UI *chraptivě* · A proč by taky ne?
 INNA · Myslili jsme, že něco neklape.
 Podej mu klidně ruku, šéfe. Právě
 nás za tebe chtěl vláčet do ohně.
 UI *jde k Romovi a podává mu ruku. Roma ji s úsmě-
 vem uchopí. V tomto okamžiku, kdy nemůže
 sáhnout po svém browningu, Givola po něm
 bleskurychle od pasu střelí.*
 UI · Do kouta.
*Romovi muži stojí nic nechápajíce a jsou pak,
 s Innou v čele, zahrnání do kouta. Givola se
 shýbne k Romovi, který leží na zemi.*
 GIVOLA · Ještě dýchá.
 UI · Dorazit.
K těm u zdi.
 Váš úklad proti mně byl odhalen.
 I to, co proti Dogsboroughovi
 jste chystali. V hodině dvanácté
 jsem předešel vás. Odpor zbytečný.
 Já naučím vás brojit proti mně!
 Hezoučké hnízdo!
 GIVOLA · Všichni v plné zbroji!
O Romovi:
 Ještě se probírá, má smůlu.
 UI · Budu
 dnes v noci v zámečku u Dogsborougha.
Rychle odejde.

INNA u zdi ·

Špinavé krysy! Zrádci!

GIVOLA rozčileně · Střílejte!

Ti, co stojí u zdi, jsou skoseni kulometem.

ROMA se probírá ·

Givolo! K ďáblu!

Těžce se otočí, jeho tvář je smrtelně bledá.

Co se tady stalo?

GIVOLA · Nic.

Několik zrádců popraveno.

ROMA · Pse.

Cos provedl tu s mými lidmi, pse?

Givola neodpovídá.

Co Arturo? Já věděl! Vražda! Psi!

Hledá ho pohledem na zemi.

Kde je?

GIVOLA · Odešel.

ROMA zatím co ho vlečou ke zdi · Vy psi! Vy psi!

GIVOLA chladně ·

Mám krátkou nohu, že? Jak rozum tvůj!

Na zdravých nohách ke zdi mašíruj!

Objeví se nápis.

■
13.

Givolovo květinářství. Vstoupí Ignatius Dullfeet, muž, který není větší nežli chlapec, a Betty Dullfeetová.

DULLFEET ·

Nerad to dělám.

BETTY · A proč ne? Ten Roma

je pryč.

DULLFEET ·

Zavražděn.

BETTY · Atsi. Je však pryč!

Ui, pravil Clark, prý má už za sebou

klackovská léta, úděl nejlepších,

a ukázal, že zavrhnout teď hodlá

ten drsný tón. Pokračuj v útoku

a probudíš v něm zas ty horší pudy —

ty sám pak, Ignáci, hned na ráně
bys byl jim. Budeš-li však mlčet, tak
tě ušetří.

DULLFEET ·

Tím nejsem si tak jist.

BETTY · Mlčení pomůže. To není zvěř.

Z boku přichází Giri s Romovým kloboukem na hlavě.

GIRI ·

Vy už jste tady? Šéf je tamhle vevnitř.

Ten bude rád. Já musím odejít.

A rychle, žel, než mě tu uvidí:

ukrad jsem Givolovi klobouček.

Směje se tak mohutně, až se stropu padá štukatura, a mávaje odejde.

DULLFEET ·

Zlé, když se zlobí, horší, když se smějí.

BETTY · Ignáci, nemluv! Tady ne!

DULLFEET trpce · A jinde

také ne.

BETTY · Co chceš dělat? V Ciceru

se říká, že pan Ui zaujme místo,

na kterém seděl mrtvý Dogsborough.

A co je horší, zelináři mluví

o vstupu do trustu.

DULLFEET · Dvě rotačky

mám teď už na padrt. Zlá předtucha

mě jímá, ženo.

Vstoupí Givola a Ui s napřaženýma rukama.

BETTY · Pane Uii.

UI · Buďte

nám vítán, Dullfeete!

DULLFEET · Já, pane Uii,

to řeknu rovnou: váhal jsem...

UI · A proč?

Statečný muž je všude vřele vítán.

GIVOLA · A krásná žena též!

DULLFEET · Já, pane Uii,

jsem považoval za svou povinnost

se proti vám a...

UI · Nedorozumění!

To stát se nemuselo, kdybychom

- se byli znali. Vždycky jsem si přál,
aby se v dobrém došlo k tomu, k čemu
se přece dojít musí.
- DULLFEET · Násilí...
- UI · ...se štítím nadevšecko. Nebylo
by nutné, kdyby lidé měli rozum.
- DULLFEET ·
Můj cíl...
- UI · ...je zcela, zcela týž jak můj.
Oba si přeju, aby obchod vzkvétal.
Maloobchodník, jehož úděl
v takových dobách nemůže být skvělý,
svůj karfiól má v klidu prodávat.
A najít ochranu, když hrozí útok.
- DULLFEET *pevně* ·
A sám i rozhodnout, zda chce tu ochranu.
Tot moje zásada.
- UI · A moje též.
Svobodně volit musí. Proč? Jen tehdy,
když svobodně si zvolí ochránce
a tím i odpovědnost tomu dá,
koho sám volil, vládne důvěra,
již karfiól má stejně zapotřebí
jak jiná odvětví. To vždy jsem hlásal.
- DULLFEET ·
Jsem rád, že slyším to teď z vašich úst.
Nemohu neřici vám: Cicero
by nátlak nikdy nesneslo.
- UI · Tot jasné.
Zbytečný nátlak nikdo nesnáší.
- DULLFEET ·
Řeknu vám přímo: kdyby spojení
s Karfióltrustem mělo znamenat,
že se k nám zavlečou ty krvavé
zmatky, jež trýzní Chicago, tak nikdy
to neschválím.
Pomlka.
- UI · Tak, pane Dullfeete,
upřímnost za upřímnost! Snad se stalo
zde v minulosti leccos takového,
co přísné míře morálnosti zcela
neodpovídá. To se v boji stává.

- Leč mezi přáteli už ne. Co od vás,
Dullfeete, chci: jen abyste měl ke mně
napříště důvěru, jak přítele
mě znal, jenž druhá v bryndě nenechá.
Abyste například v svých novinách
netiskl nadále ty hrůzostrašné
báchorky, které plodí jenom zlo.
Myslím, že nechci mnoho.
- DULLFEET · Pane Uii,
je snadné mlčet o tom, co zde není.
- UI · V to doufám. Kdyby se však tu a tam
snad udál nepatrný incident
— lidé jsou lidé, žádní andělé —
doufám, že nebude se ihned psát,
že zločinci zas řadí jako diví.
Netvrdím také, že se nepříhodí,
že ten či onen z našich šoférů
vysloví hrubé slovo. To je lidské.
Když také ten či onen zelinář
zaplatí některému z našich lidí
pivo, aby mu včas a řádně přijel
s kapustou, nesmí se hned tvrdit, že
se pášou nepravostí.
- BETTY · Pane Uii,
můj muž je lidský.
- GIVOLA · Což je o něm známo.
A když jsme si tak pěkně všechno řekli
a přátelsky vše vyjasnili, rád
bych ukázal vám svoje květiny...
- UI · Až po vás, Dullfeete.
*Jdou si prohlédnout Givolovo květinářství. Ui
provádí Betty, Givola Dullfeeta. V následující-
m výjevu mizí dvojice vždy znovu za květi-
novou výzdobou. Objeví se Givola a Dullfeet.*
- GIVOLA · Japonské duby, drahý Dullfeete.
- DULLFEET · Rybníčky jsou tak zpola
zakryté.
- GIVOLA ·
Chňapaví modří kapřici v nich plují.
- DULLFEET · Zlí lidé květiny prý nemilují.
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
- BETTY · Silný muž silnější je bez násilí.

UI · Příčiny chápe jenom ten, kdo střelí.
 BETTY · Výstižný argument jak zázrak platí.
 UI · Ne na toho, kdo musí něco dáti.
 BETTY ·
 Revolver, nátlak, podvod, lež a triky...
 UI · Jsem vždycky muž reálné politiky.
Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.
 DULLFEET ·
 Já vím, květiny neznají zlých hnutí.
 GIVOLA · Tot právě, co mne milovat je nutí.
 DULLFEET · Tíše si žijí svoje dny a týdný.
 GIVOLA *čtverácky* ·
 Bez hněvu, novin — nic je nezneklidní.
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
 BETTY · Spartánsky žijete prý, pane Uii.
 UI · Pro alkohol a tabák nehoruji.
 BETTY · Ó, nejste vy nakonec světec snad?
 UI · Jsem muž, jenž chci znát jen pohrdat.
Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.
 DULLFEET ·
 Uprostřed květin žít, ó krásná drímoto!
 GIVOLA · Ó kéž! Leč ledacos je mimo to.
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
 BETTY · Zdalipak, pane Uii, nábožný jste?
 UI · Jsem křesťan. A to musí stačit.
 BETTY ·
 Jistě.
 Leč deset přikázání, na nichž lpíme...?
 UI · S drsností všedních dnů je nemísíme!
 BETTY · Že dál vás týrá, pane, odpusťte mi:
 co sociální problém v naší zemi?
 UI · Jsem sociální, což lze snadno dokázat:
 i boháč občas za mnou jde — a rád.
Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.
 DULLFEET · I květiny prý zážitky své mají.
 GIVOLA ·
 Jistěže! Pohřby — na podzim i v máji!
 DULLFEET ·
 Ó, zapomněl jsem. Nutnost uživit se.
 GIVOLA · Tak. Smrt je moje první zákaznice.
 DULLFEET ·
 Doufám, že nejste odkázán jen na ni.
 GIVOLA · Ne — poslechnou-li lidé varování.

DULLFEET ·
 Násilím nikdy nedojde se k slávě.
 GIVOLA ·
 Leč k cíli. Ovšem v květomluvě.
 DULLFEET ·
 Právě.
 GIVOLA · Jste bledý.
 DULLFEET · To ten vzduch. Jsem zemdlelý.
 GIVOLA · Vadí vám vůně květin, příteli?
Zmizí. Objeví se Betty a Ui.
 BETTY · Jsem tolik ráda, že jste zajedno.
 UI · Když člověk ví, oč jde, tak najednou...
 BETTY · Přátelský svazek v bouřích utužený...
 UI *položť jí ruku na rameno* ·
 Miluji rychle chápající ženy.
Objeví se Givola a Dullfeet, který je bledý jak stěna. Vidí Uiovu ruku na rameni své ženy.
 DULLFEET · Půjdem, Betty.
 UI *jde k němu a podává mu ruku* ·

Vaše rozhodnutí

vás šlechtí, pane Dullfeete. A bude ku blahu Cicera. Že muži jak my dva se našli, může být jen na prospěch.

GIVOLA *dává Betty květiny* ·
 Nádheře nádheru!

BETTY ·
 Hle, Ignáci!
 Jsem tolik ráda. Sbohem, pane Uii!
 Na brzkou shledanou!
Odejdou.

GIVOLA ·
 Tak to by bylo.
 A teď by to už konečně snad šlo.
 UI · Ten člověk se mně líbí pramálo.
Objeví se nápis.

Za rakví, která je za zvuku zvonů vynášena z mauzolea města Cicera, krácejí: Betty Dullfeetová ve vdouském šatu, Clark, Ui, Giri a Givola, poslední nesou veliké věnce. Ui, Giri a Givola odevzdají věnce a zůstanou stát před mauzoleem. Odtamtud je slyšet hlas pastorův.

HLAS · Tak pozůstatkům Ignatia Dullfeeta
teď klid buď přán. Je skončen život,
v němž

jen málo zisku, mnoho námah bylo.
Zesnulý velkou prací věnoval
vždy pro jiné a nikdy pro sebe.
U brány nebes anděl ve fortně
až Dullfeetova kabátu se dotkne,
pozná, že leckde prodřený měl šat,
a takto o něm řekne: Tento muž
nes tíží za mnohé. A v městské radě
na jejích příštích schůzích častokrát
vše náhle utichne, když mluvili
už všichni. Rada bude čekat, že
teď Ignatius Dullfeet promluví.
Tak velmi zdejší občané si zvykli
dbát jeho rad. Jak zemřelo by nyní
svědomí města. V těžké chvíli pro nás
odešel ten, jenž přímou cestou slepě
moh jít a jenž znal právo nazpaměť.
Byl tělem malý, duchem velký muž!
A jeho noviny, toť kazatelna,
z níž jeho jasný hlas byl slyšitelný
daleko za hranice města. Ignáci
Dullfeete, odpočívej v pokoji!
Amen.

GIVOLA · Taktí to muž! Nic o způsobu
smrti.

GIRI *s Dullfeetovým kloboukem na hlavě* ·
Taktí to muž? Muž, jenž má sedm
dětí!

Ž mauzolea přicházejí Clark a Mulberry.

CLARK · Hlídáte rakev, aby pravda nepřišla
ke slovu ani tady?

GIVOLA · Drahý Clarku,
pročpak tak drsně? Místo, na němž jste,
by mělo mírnit vás. A šéf též není
dnes v náladě. To není pro něho.

MULBERRY ·
Vy řezníci! Ten Dullfeet držel slovo:
ke všemu mlčel!

GIVOLA · To vždy nestačí.

Je třeba lidí, kteří nejsou jen
ochotni pro nás mlčet, nýbrž také
mluvit — a hlasitě!

MULBERRY · O čem moh mluvit,
než že jste řezníci?

GIVOLA · On musel pryč.
Neboť ten malý Dullfeet byl jak póra,
jíž velkozelinářstvím vždycky znovu
pot strachu vytryskne. A tenhle pot
strašlivě smrděl!

GIRI · A váš karfiól?
Vozit ho do Cicera, nebo ne?

MULBERRY ·
Přes jatky ne!

GIRI · A tedy přes co, přes co?
Kdo žere telata, jež porážíme?
To slyším rád: o maso řvát a nadávat
kuchaři, protože má v ruce nůž.
Hubičky od vás čekáme, ne kletby!
Teď domů!

MULBERRY · To byl, Clarku, černý den,
kdy přivedls je k nám!

CLARK · To říkáš mně?
Oba chmurně odcházejí.

GIRI · Nedej si, šéfe, ztrpčit kratochvíli
z tohoto pohřbu sebrankou!

GIVOLA · Klid! Betty!
*Ž mauzolea přichází Betty Dullfeetová, pod-
pírána jakousi ženou. Uí jí vstoupí do cesty.
Ž mauzolea zní varhany.*

UI · Mou soustrast, paní Dullfeetová!
Přejde kolem něho beze slova.

GIRI *zařve* · Vy tam! Stát!
*Betty se zastaví a otočí se. Je vidět, že je
nesmírně bledá.*

UI · Řekl jsem: Soustrast, paní Dullfeetová!
Dullfeet — Bůh dej mu věčnou slávu —
zemřel.

Váš karfiól však existuje. Třeba
ho ještě nevidíte zrakem, který
je zkalen žalem. Tragický ten případ
by ale neměl dát vám zapomenout,

že na poklidná auta s karfiólem
zákeřná ruka ze zálohy střílí.
Petrolej vylévaný mrzkou rukou
zle ničí zeleninu, jíž je třeba.
Zde stojím já a se mnou moji lidé
a chcem dát ochranu. Co vy?

BETTY *vzhlédne k nebi* · Ach, tohle —
a Dullfeet dosud nezapelněn!

UI · Mohu
toho jen litovat a ujistit vás:
muž mrzkou rukou odpravený byl
můj přítel.

BETTY · Tak. A ruka, jež ho sklála,
táž ruka je, jež chňapla po jeho.
Vaše!

UI · To zase jsou ty pomluvy,
to pusté štvání, nactiutrhaní,
jež od kořenů otravuje mé
upřímné úmysly, jak vyjít v míru
s mým sousedem! Jen klacky pod nohy!
Já důvěřuji, oni naopak!
Prý vyhrožuji, když jen ucházím se!
Podávám ruku, ruka se mi srazí!

BETTY · Ta ruka, jež chce odpravit!

UI · Ó ne!
Jsem poplván, když vřele ucházím se!

BETTY · Had takto uchází se o ptáka!

UI · Slyšíte! Tak se se mnou jedná! Tak
i Dullfeet měl mou upřímnou a přímou
nabídku přátelství jen za výpočet,
velkomyslnost za slabost! Ó žel!
Na přátelská svá slova sklidil jsem —
chlad mlčení! To byla odpověď,
když já jsem doufal v přeradostnou
shodu!

A jak jsem doufal, že se na své stálé
a ponižující už prosby o přátelství,
či aspoň o laciné pochopení,
snad dočkám známky lidské vřelosti!
Vše nadarmo! Jen s opovržením
jsem setkal se! I slib, že bude mlčet,
ježž dal mi mrzutě — Bůh ví, že nerad —

při prvé zámince je zrušen! Kde teď
je vroucně příslibené mlčení?
Do všech stran světa zas se vytrubují
ty hrůzostrašné bajky! Varuji.
Dlouho už nelze spoléhat se na mou
pověstnou trpělivost!

BETTY · Nemám slov.

UI · Ta vždycky chybějí, když mlčí srdce.

BETTY · Vám srdcem je, co činí výmluvným?

UI · Já mluvím tak, jak cítím.

BETTY · Možno cítit
tak, jak vy mluvíte? Já věřím tomu!
Vraždění prýští u vás ze srdce!

A vaše zločinnost je procítěná
jak dobrodiní bývá u lidí!

Věříte zradě jak my věrnosti!

Jste neproměnně pro vrtkavost!

Vznešené hnutí myslí nezíská vás!

Vší duší pro lež! Čestně pro podvod!

Vždy rozplameněn zvířeckostí! Nadšen,

když zříte krev! Přeblažen násilím!

Před každou špinavostí stojíte

dojatě v slzách. Před dobrými skutky
vás rozdmýchává hněv a nenávisť!

UI · Můj princip, paní, zní: ať protivník
se vymluví. I když mě hanobí.

Ve vašich kruzích nijak naklonění
mi nejsou. To já dobře vím. Můj původ —
jsem prostým synem předměstí — se uvádí
vždy proti mně! „Ten muž,“ se říká,
„neví,

jaký si má vzít příbor pro desert —

a ten by chtěl pak obstat v světě peněz!

Snad mylně ještě sáhne po noži,

když o tarifu nebo o podobných

finančních věcech bude někde řeč!

To nejde, ne. Ten muž se nehodí.“

Můj drsný tón, můj mužný způsob řeči,

když věci pravým jménem nazývám,

je provaz, ježž mi pletou. A tak mám

předsudky proti sobě, opřít mohu

se jenom o případné zásluhy,

jichž sám si dobudu. Vy, paní Dullfeetová, jste činná v zelenině. Tak jak já. A tento most nás oba spojuje.

BETTY · A propast mezi námi, jež tím mostem má překlenout se, je jen krutá vražda!

UI · Velice trpká zkušenost mě učí nemluvit zde jak člověk k člověku, nýbrž jak vlivný člověk k majitelce jednoho dovozního obchodu.

I ptám se: co je s karfiólem? Život jde dál, i když nás stihne neštěstí.

BETTY · Ano, jde dál a — chci ho využít a říci světu, jaký mor sem vtrh! Přisahám mrtvému, že vlastní hlas chci nenávidět, jestli „Dobrý den“ či „Jíst mi dejte“ řekne, namísto: „Vyhubte Uie!“

GIRI *výhružně* · Ne tak nahlas, dítě!

UI · Jsme mezi hroby. Ztlumit city bylo by předčasné. I mluvím o obchodě, jenž mrtvých nezná.

BETTY · Dullfeete, ó Dullfeete! Teď teprv vím, žes odešel!

UI · Tak jest.

Uvažte, že váš Dullfeet zde už není. A že tím v Ciceru též chybí hlas, jenž zločin, teror, násilí vždy hned dal na pranýř. Dost želet nemůžete té ztráty! Bezbranná zde stojíte v studeném světě, kde je bohužel vždy slabý vydán vplen. A jediná poslední zbylá ochrana jsem já.

BETTY · To říkáte zde vdově toho muže, jehož sám zavraždil jste? Netvore! Já věděla, že přijдете sem, neboť jste objevil se dosud vždycky v místě svých zločinů a obvinil tam jiné. „Ne já, ten druhý!“ „Nevím o ničem!“ „Jsem poškozena!“ křičí škoda. „Vražda!

Tu musíte hned pomstít!“ vražda řve.

UI · Můj plán je pevný! Cicero ochrání.

BETTY *slabě* ·

To nikdy!

UI · Záhy! Tak či tak. Jen klid!

BETTY ·

Před ochráncem nás Pánbůh ochraňuj!

UI · Tak tedy?

Napřáhne k ní ruku.

Přátelství?

BETTY ·

Ne! Nikdy! Fuj!

Vyděšeně uteče.

Objeví se nápis.

■

15.

Uiova ložnice v hotelu U mamuta. Uí se v těžkých snech převaluje na lůžku. Na židličkách jeho tělesní strážci s revolvery v kltně.

UI *ze spánku* · Krvavé stíny, pryč! Ó slitování! Stěna za ním zprůsvitní. *Objeví se duch Ernesta Romy, na čele ránu po kulce.*

ROMA ·

A všechno to ti nepomůže pranic. Ty hrozby, vraždy bez mezí a hranic, Arturo, vše je marné. Neboť kořen tvých zločinů je shnilý. Nevzkvetou. Zrada je špatný hnůj. Jen vraždi, lži! Podváděj Clarky, střílej Dullfeety — před svými ale — stůj! I proti světu se spikni, spiklence však ušetři! Udupej pod nohama všechno, ale neudupej si nohy, neblahý! Všem ve tvář lži, však vlastní obličej v zrcadle nezamýšlej obelhat! Sebe jsi zabil, když jsi zabil mne. Byl jsem ti nakloněn už tehdy dávno, když před pivnicí viděl jsem tě stát. V průvanu věčnosti teď stojím já, a ty jdeš zatím s pány hodovat. Zradou ses vyšvihl a zradou také

zajdeš. Jak mne jsi zradil — přítele,
druha —, tak zradíš všechny ostatní.
A tak i tebe ještě, Arturo,
ti všichni zradí. Pod zemí už leží
Ernesto Roma, tvoje zrada ne.
Ta nad hroby se houpá ve větru,
všem viditelná, ba i hrobařům.
A přijde den, kdy všichni, které
jsi odpravil, se vztyčí, povstanou
i ti, jež ještě skolíš, Arturo,
a půjdou proti tobě — celý svět
v krvi, však v naději, že budeš stát
a hledat pomoc. Tak i já jsem stál.
Marně pak budeš žebrot, klít a slibovat!
Nikdo tě neuslyší! Tak i já jsem pad.

UI *vyburčován ze sna* ·

Pryč, hrůzo! Zrádče! Střílet! Na to
místo!

*Tělesní strážci střílejí na místo na stěně, na
které Ui ukazuje.*

ROMA *vybledává* ·

Jen houš! Co ze mne zbylo, před kulkou
je jisto.

16.

City. Shromáždění chicagských zelinářů. Jsou velice bledí.

PRVNÍ ZELINÁŘ ·

Svévůle! Vyděračství! Loupež! Vražda!

DRUHÝ ZELINÁŘ ·

Ba víc a hůř: zbabělost, pasivita!

TŘETÍ ZELINÁŘ ·

Co, pasivita? V lednu vešli dva z nich
do mého krámu. Řekli: Ruce vzhůru!

Od hlavy k patě jsem si oba změřil
a klidně řek jsem: Uhnu, pánové,
jen násilí! Dal jsem jim najevo,
že nemám s nimi pranic společného
a jejich počínání neschvaluji.

Byl jsem jak led. Už pouhým pohledem
jsem říkal: Dobrá, tu je pokladna,
však jen kvůli těm browningům!

ČTVRTÝ ZELINÁŘ · A správně!

Myji si ruce, za to nemohu!

řekl jsem manželce.

PRVNÍ ZELINÁŘ *prudce* ·

Co, zbabělost?

Jen zdravé myšlení. Když člověk mlčel
a se skřípěním zubů platil, dalo
se čekat, že ty stvůry přestanou
alespoň se střelbou. Nic z toho však.
Svévůle! Vyděračství! Loupež! Vražda!

DRUHÝ ZELINÁŘ ·

To může stát se nám jen. Žádná páteř!

PÁTÝ ZELINÁŘ ·

Spíš: žádný browning! Nejsem přece
gangster,
prodávám karfiól.

TŘETÍ ZELINÁŘ · Já doufám jen,

že na takové ten pes narazí,
co ukážou mu zuby. Ať jen zkusí
tuhletu hru pro změnu někde jinde!

ČTVRTÝ ZELINÁŘ · V Ciceru dejme
tomu!

*Objeví se zelináři z Cicera. Jsou velice
bledí.*

ZELINÁŘI Z CICERA · Nazdar, Chicago!

ZELINÁŘI Z CHICAGA ·

Nazdar, Cicero! Co tu chcete vy?

ZELINÁŘI Z CICERA ·

Jsme objednáni.

ZELINÁŘI Z CHICAGA ·

Kým?

ZELINÁŘI Z CICERA ·

No jím.

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Jak může

vás objednat? Vám něco předpisovat?

Jak komandovat v Ciceru?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

No browningem

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

DRUHÝ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Násilí ustupujem.

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Zbabělost!

Jste muži! Nejsou v Ciceru už žádní soudcové?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Ne.

TŘETÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Už ne.

TŘETÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Vy musíte

se bránit, lidičky! Ten černý mor se musí zadržet! Což celá zem má sežrána být touto nákazou?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Napřed jde jedno, pak jde druhé město!

Jste zemi dlužní boj až na nůž! Na nůž!

DRUHÝ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Jak to, že my? Proč? Myjeme si ruce.

ČTVRTÝ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

A my zas doufáme, že na takové ten pes, dej Bůh, snad ještě narazí, co ukážou mu zuby.

Za zvuků fanfár vystoupí Arturo Ui a Betty Dullfeetová (ve smutku), následováni Clarkem, Girim, Givolou a tělesnými strážci. Ui projde celou touto skupinou. Tělesní strážci zaujmou postavení v pozadí.

GIRI · Nazdar, děti!

Z Cicera jsou tu všichni?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CICERA ·

Ano, jsou.

GIRI · Z Chicaga také?

PRVNÍ ZELINÁŘ Z CHICAGA ·

Ano.

GIRI k Uiovi · Všecko zde.

GIVOLA · Vítejte, zelináři! Karfióltrust

vás vřele zdraví. Ke Clarkovi: Prosím, pane Clarku.

CLARK ·

S novinkou dneska před vás předstupuji.

Po týdnech jednání, jež nebyla vždy hladká — já říkám vám, co vlastně nemám—,

rozhod se velkoobchod Betty Dullfeetové přistoupit ke Karfióltrustu. Takže veškerou zeleninu dodávat vám bude Karfióltrust. Co získáte tím, leží jak na dlani: zvýšenou jistotu v dodávkách. Nové ceny, maličko jen zvýšené, jsou už stanoveny. Tisknu vám ruku, paní Dullfeetová, nová členko našeho trustu.

Clark a Betty Dullfeetová si potřásají rukama.

GIVOLA · Promluví Arturo Ui.

Ui předstoupí před mikrofon.

UI · Občané z Chicaga a Cicera!

Přátelé! Když mě starý Dogsborough, počestný muž, Bůh dej mu věčnou slávu, před rokem se slzami v očích vyzval chicagská zelinářství ochraňovat, byl jsem, ač dojat, přec jen skeptický, zda mohu dostát této důvěře.

Dogsborough zemřel. V jeho testament lze volně nahlédnout. V něm nazývá prostými slovy mě svým synem. Pohnut děkuje za vše, co jsem vykonal ode dne, kdy jsem přijal jeho výzvu.

Obchod se zeleninou — karfiólem, pažitkou, cibulí a kdovíčím — je v Chicagu dnes chráněn pevnou rukou.

Snad smím to říci: díky rozhodnosti z mé strany. Když pak zcela nečekaně jiný muž, Ignatius Dullfeet, podal mi stejný návrh, nyní za Cicero, nebyl jsem nenakloněn Cicero vzít rovněž pod ochranu. S podmínkou, že bude to jen na výslovné přání všech obchodníků! Povolán být musím jen a jen dobrovolně. Svému sboru jsem přísně nařídil: Jen žádný nátlak! Město má plnou svobodu mě zvolit! Mrzutý souhlas, skoupou prosbu nechci.

Polovičatost je mi protivná.
Já žádám radostné a jasné „Ano!“
od mužů z Cicera. Hlas plný, zvučný.
A že to chci — a co chci, to chci zcela —
tu otázku vám kladu ještě jednou,
občané z Chicaga, kde líp mě znáte
a — předpokládám — vskutku ceníte.
Kdo pro mne je? A podotýkám jen
tak mimochodem: ten, kdo není pro mne,
je proti mně a následky za tento
svůj postoj musí přičíst jen sám sobě.
A nyní volte!

GIVOLA · Nežli dojde k volbě,
poslyšte paní Dullfeetovou, kterou znáte
co vdovu muže, jenž je vám všem drahý!
BETTY · Přátelé! Protože váš dobrý přítel,
můj drahý muž, pan Ignác Dullfeet,
s námi
už nedlí...

GIVOLA · Necht má klid a mír!
BETTY · A sám

vám nemůže už býti oporou,
radím vám panu Uiovi se svěřit,
jak sama činím, co jsem v této době
— pro mne tak tvrdé — blíž ho poznala
i lépe.

GIVOLA · K volbě!

GIRI · Kdo je pro Artura Uie,
dá ruce vzhůru!
Několik zelinářů ihned zvedne ruku.

ZELINÁŘ Z CICERA ·

Smí se odejít?

GIVOLA · Každý má volnost udělat, co chce.
*Zelinář z Cicera váhavě opustí místnost. Dva
tělesní strážci jdou za ním. Pak zazní výstřel.*

GIRI · Teď vy! Jak svobodně jste rozhodli se?
Všichni zvednou ruce, každý obě ruce.

GIVOLA · Šéfe, je po volbách a zelináři
z Cicera, Chicaga ti děkují
rádi a vroucně za tvou ochranu.

UI · S hrdostí přijímám váš vřelý dík.
Když před patnácti lety jako prostý

syn předměstí a nezaměstnaný jsem šel
za hlasem Prozřetelnosti, šlo se mnou
jen sedm mužů, s nimiž v Chicagu
jsem cestu proklestil si, maje pevnou vůli
mír zjednat všemu, všemu zelinářstvu.
Byli jsme tehdy hrstka, která prostě,
leč fanaticky přála si ten mír!
Nyní jsme silný sbor. A mír a pokoj
v chicagských zelinářstvích není snem už,
ale je drsnou skutečností. Abych
mír zajistil, tak dnes jsem nařídil,
aby se bez prodlení opatřily
kulometry a obrněná auta
a ovšem vše, co k tomu patří, pendrek,
browningy a tak dále, neboť ochranu
nechce jen Cicero s Chicagem, nýbrž
i jiná města: Washington a Milwaukee!
Detroit! Toledo! Pittsburg! Cincinnati!
Tam též jsou zelinářství. Flint a Boston!
Philadelphia! Baltimore! St. Louis! Little
Rock!

Minneapolis! Columbus! Charleston!
A New York!

Vše chce být chráněno! Před žádným
„Fuj!“

před žádným „Ne!“ se nezastaví Ui!
Bubny a fanfáry.

Během Uiovy řeči se objevil nápis.

17.

*Cicero. Z rozstříleného nákladního auta vyleze žena
zalitá krví a vrávorá kupředu.*

ŽENA · Pomoc! Neutíkejte! Dosvědčíte!
Můj muž tam v autě! Zabit! Pomozte!
Má ruka zraněna... vůz rozbitý!
Nemáte obvaz?... Pozabíjejí nás,
tak jak se smete moucha se sklenky!
Pomozte, probůh! Nikdo zde... Můj muž!

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

Vy vrazi! Víím, kdo je to, víím to. Je to Ui! *Zuřivě*: Ten vyvrhel. Ta nestvůra! Ty mrcho, jež se mrše hnusíš, takže se ptá: kde umýt se? Ty vši všech vši! Všichni to trpí! A my umíráme! Ui je to!
V bezprostřední blízkosti zarachotí kulomet a žena se zhroutí.

Ui a jeho zbylý sbor!
Pomoc! Kde jste? Kdo zadrží ten mor?

EPILOG

Vy se však učte dívat — necivět.
A jednat — neřečnit jen a tak dále.
Tohleto málem ovládalo svět!
Národy přec jen přemohly to, ale triumfem nechťjme se opájet:
klín, z něhož vylezlo to, rodí stále.

ČASOVÁ TABULKA

Scéna 1: 1929—1932. Světová hospodářská krize postihla Německo obzvláště silně. Na vrcholu krize pokoušejí se pruští junkeři sehnat státní půjčky, dlouho bez úspěchu.

Scéna 3: Aby vzbudili presidentův zájem o těžkosti statkářů, dají junkeři říšskému presidentovi jako čestný dar statek.

Scéna 4: Na podzim 1932 stojí strana Adolfa Hitlera a jeho soukromá armáda před finančním bankrotem. Hrozí jim brzké rozpuštění. Zoufale se Hitler pokouší, aby se dostal k moci. Dlouho se mu však nedaří promluvit s Hindenburgem.

Scéna 5: V lednu 1933 odpírá říšský president Hindenburg několikrát vůdci nacistické strany Hitlerovi hodnost říšského kancléře. Musí se však obávat hrozícího vyšetřování skandálu s tzv. Východní pomocí. Přijal také státní peníze pro darovaný mu statek Neudeck a nepoužil jich k jejich vlastnímu účelu.

Scéna 6: Když říšský kancléř generál Schleicher vyhrožoval, že odhalí zpronevěření peněz pro Východní pomoc a daňové zpronevěry, odevzdal Hindenburg 30. 1. 1933 moc Hitlerovi. Vyšetřování bylo zastaveno.

Scéna 7: Hitlera prý učil deklamaci a vznešenému vystupování provinční herec Basil.

Scéna 8: V únoru 1933 došlo k požáru říšského sněmu. Hitler obvinil ze zhářství své nepřátele a dal signál k „noci dlouhých nožů“.

Scéna 9: Ve velkém procesu, v tzv. procesu se zháří říšského sněmu, odsoudil říšský soud v Lipsku k smrti oblbého nezaměstnaného. Zháří vyvázli bez trestu.

Scéna 10 a 11: Blížící se smrt starého Hindenburga vyvolala v táboře nacistů rozhořčené boje. Kruhy udávající tón trvaly na odstranění Ernesta Röhma. Další Hitlerův cíl: obsazení Rakouska.

Scéna 12: V noci 30. června 1934 přepadl Hitler svého přítele Röhma v jednom hostinci, kde Röhme čekal na Hitlera, aby s ním zahájil akci proti Hindenburgovi a Göringovi.

Scéna 13: Pod Hitlerovým nátlakem svolil rakouský kancléř Engelbert Dollfuss v roce

1934 k tomu, aby byly umlčeny útoky rakouského tisku proti nacistickému Německu.

Scéna 14: Před obsazením Rakouska byl zavražděn rakouský kancléř Engelbert Dollfuss. Nacisté neúnavně pokračovali ve svých pokusech získat v Rakousku sympatie.

Scéna 16: 11. března 1938 vtrhl Hitler do Rakouska. Ve volbách pod nacistickým terorem bylo odevzdáno 98 % hlasů pro Hitlera.

K „Zadržitelnému vzestupu Artura Uie“

(*Několik zápisků z pozůstalosti*)

ÚVODNÍ SLOVO

(*pro plánované uveřejnění v „Pokusech“*)

Hra „Zadržitelný vzestup Artura Uie“, napsaná 1941 ve Finsku, je pokus vysvětlit kapitalistickému světu vzestup Adolfa Hitlera tím, že se přesadí do prostředí, které tento svět dobře zná. Verš, jímž postavy mluví, je mírou jejich „hrdinství“.

POZNÁMKY

Slyšíme dnes na všech stranách, že je nepřistojné a beznadějně chtít dát vplen směšnosti velké politické zločince, ať živé či mrtvé. Že prý i prostý lid je v tomto bodě citlivý, a to nejenom protože byl do těchto zločinů zapleten, nýbrž protože ti, kdož zůstali naživu v ruinách, nemohou se takovým věcem smát. Také se prý nemá zbytečně vpadat do otevřených dveří, protože takových

dveří je v ruinách příliš mnoho; lidé si lekci osvojili, nač ji nešťastníkům navíc ještě vtírat? A jestliže si ji neosvojili, je prý nebezpečné vyzývat nějaký národ k posměchu nad nějakým mocipánem, k posměchu, který by tak říkajíc ubíral národu na vážnosti atd. atd.

Je poměrně snadné vypořádat se s výzvou, že umění musí zacházet s brutalitou obezřele, že musí slaboučkou rostlinku poznání láskyplně zalívat, aby se těm, kteří ukázali, jak se řadí, nyní ukázalo, jak se hladí, atd.

Je možno také napadnout pojem „národ“, jímž je míněno něco „vyššího“ nežli obyvatelstvo, a ukázat, jak tu straší v hlavách pověstná „národní pospolitost“ katů a jejich obětí, podnikatelů a porobených. Ale výzva satíře, aby se tam, kde jde o vážné věci, do toho nevměšovala, není tím ještě odmítnuta jako nemravná. Právě satira se zajímá o vážné věci.

Velcí političtí zločinci musí být rozhodně dáni vplen, a to zejména směšnosti. Neboť především to nejsou žádní velcí političtí zločinci, nýbrž pachatelé velkých politických zločinů, což je něco zcela jiného.

Žádné strachy před čistou pravdou, hlavně když to je pravda! Stejně jako nedává Hitlerovi punc hlupáka ztroskotání jeho podniků, nedává mu rozsah těchto podniků ani punc velkého muže. Vládnoucí třídy v moderním státě používají při svých podnikcích většinou hodně průměrných lidí. Ani v nanejvýš důležité oblasti ekonomického vykořisťování není zapotřebí zvláštního nadání. Miliardářský trust I. G.-Farben používá nadprůměrné inteligence jen v tom smyslu, že ji vykořisťuje; vykořisťovatelé sami, hrstka lidí, kteří se většinou dostali k moci díky svému původu, vyvíjejí sice kolektivně trochu lstivosti a brutality, jejich nevzdělanost je však obchodně nijak nepoškozujíc, a neškodila by jim ani eventuální dobromyslnost jedinců z vlastních řad. Vyřizováním politických záležitostí pověřují lidi, kteří jsou často ještě značně hloupější nežli oni sami.

V tom ohledu si neměli Hitler s Brüningem a Brüning se Stresemannem co vyčítat a ve vojenské oblasti byl asi Keitel roven Hindenburgovi. Vojenský specialista jako Ludendorff, který prohrával bitvy pro svou politickou nezralost, je stejný „intelektuální gigant“ jako rychlopočtář ve varieté. Takoví lidé budí zdání velikosti rozsahem toho, co podnikají. Přitom nemusí být právě pro tento rozsah příliš zdatní, neboť tento rozsah přece jen znamená, že se prostě použilo obrovské spousty inteligentních lidí, takže krize a války se stávají výstavami inteligence veškerého obyvatelstva.

K tomu přistupuje fakt, že zločin zhusta sám vyvolává obdiv. Maloměstáky svého rodného města jsem nikdy neslyšel mluvit jinak nežli se zbožným nadšením o jistém masovém vrahovi jménem Kneisel, takže si jeho jméno pamatují dodnes. Nepovažovalo se ani za nutné, aby se mu přisuzovaly známé dobročinné skutky vůči chudým starým maticčkám; stačily jeho vraždy.

Pojetí dějin u maloměstáků (a u proletářů, dokud nemají žádné jiné) je z valné části romantické. Napoleon I. nezaměstnával ubohou fantazii těchto Němců samozřejmě svým Code Napoleon, nýbrž milióny svých obětí. Krvavé skvrny se těmto dobyvatelům hodí dobře k pleti tak jako chybičky zvyšující krásu. Jestliže v časopise nazvaném právem „Deutsche Rundschau“ psal jistý doktor Pechel roku 1946 o Džingischánovi, že „pax Mongolica se uskutečnil za cenu 20 rozdrčených říší a smrti mnoha tuctů miliónů lidí“, pak „krví potřísněný dobyvatel, rozbíječ všech hodnot, nad nímž nelze zapomenout na vládcce, jenž dokázal, že nebyl žádnou destruktivní hlavou,“ stává se velikým již tím, že ve styku s lidmi nebyl malicherný. Tento respekt před zabíječi musí být rozbit. Každodenní logika se nesmí dát zastrážit, odebrá-li se do staletí; co pro nás platí v malých poměrech, tomu musíme zjednat platnost v poměrech velkých. Jestliže

vládnoucí dovolí lumpovi v malém, aby se stal lumpem ve velkém, musí tento lump zaujmout zvláštní místo nejen v lumpáctví, nýbrž i v našem chápání dějin. A všeobecně asi platí věta, že tragédie bere utrpení lidí houfněji na lehkou váhu než komedie.

NOTICKY

(Brecht zaujímá v těchto notickách stanovisko k rozličným bodům diskuse, kterou s ním mělo koncem roku 1953 několik mladých spisovatelů a jejíž obsah shrnul Lothar Kusche v dopise adresovaném 21. 1. 54 Bennovi Slupiankovi.)

Kusche: „...v témž okamžiku však, kdy ‚Ui‘ je promítáním nápisů vztahován ke zcela určité fázi německé historie..., naskýtá se otázka: kde je lid?“

„Brecht napsal (o Eislerově ‚Faustusovi‘): Musíme bezpodmínečně vycházet z pravdivosti věty: ‚Koncepte, pro niž jsou německé dějiny jen mizérie a v níž chybí jako tvořivá potence lid, není pravdivá.‘“

„Postrádá se to ‚něco‘, co reprezentuje tvořivou potenci národa... Byl to jen boj gangsterů a obchodníků mezi sebou? Byl Dimitrov (potence, kterou tu tak jmenujeme pro zjednodušení) obchodník?“

„Ui“ je hra — podobenství, psaná s úmyslem rozbít běžný, nadmíru nebezpečný respekt před velkými zabíječi. Kruh je úmyslně úzký: omezuje se na rovinu státu, průmyslníků, junckerů a maloměstáků. K provedení mého úmyslu to stačí. Hra nechce být žádným všeobecným, důkladným nárysem historické situace třicátých let. Chybí proletariát a nemůže se na něj ve větší míře brát ohled, neboť každé více v této skladbě by bylo příliš mnoho a odvádělo by pozornost od obtížného postavení problému. (Jak se blíže zabývat proletariátem, a ni-

koli nezaměstnaností? Jak se zabývat nezaměstnaností, a nikoli pracovními možnostmi a politickými stranami? A stejně jejich selháním? Jedno by přitahovalo druhé a vyšlo by z toho gigantické dílo, které by nesplnilo zamýšlené poslání.)

Promítané nápisy — podle K. důvod, aby se ve hře hledal všeobecný nárys — podle mého názoru jen ještě zesilují dojem, že jde o výřez, o něco à la panoptikum.

Zdá se, že průmyslníci jsou krizí postiženi všichni stejně; místo aby slabší byli ubiti silnějšími. (Ale možná také, že by tento bod zabíhal příliš do detailu a že se podobenství může bez něho obejít.)

Obhájce (9. obraz, proces se žháři skladů) by se měl možná ještě jednou prozkoumat. Když protestuje v nynější podobě, vypadá to, jako by výhradně hájil jeden druh „stavovské cti“. Ať už je tak zamýšlen nebo ne, publikum se bude přirozeně snažit chápat jej jako Dimitrova.

Co se týče zjevení Röhmovy ducha, má Kusche podle mého názoru pravdu. („Podle nynějšího znění textu dostává se tučnému,

pijanskému nacistovi mučednických rysů.“) Hru psanou v roce 1941 viděl autor jako inscenaci roku 1941.

POKYN PRO PROVEDENÍ

Aby události dostaly význam, jenž jim bohužel přísluší, musí se hra provést ve vysokém stylu; nejlépe se zřetelnými reminiscencemi na alžbětinské historické divadlo, tedy s oponami a podestami. Může se např. hrát před obílenými režnými oponami, postříkanými barvou volské krve. Může se také příležitostně použít perspektů malovaných po způsobu jarmarečních malůvek a rovněž jsou přípustné efekty s varhanami, trubkami a bubny. Je však přirozeně nutno vyhýbat se čistě travestii a také co se grotesknosti týče, nesmí ani na okamžik zmizet atmosféra děsivosti. Je zapotřebí plastického znázornění v rychlém tempu s přehlednými skupinovými obrazy ve vkusu staré historické malby.